

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

**TĚŽBA URANU A PRACOVNÍ TÁBORY PŘI URANOVÝCH
DOLECH V POVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DOMINIKA PTÁKOVÁ

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Karel Řeháček, Ph.D.

PLZEŇ 2021

Poděkování

Děkuji PhDr. Karlu Řeháčkovi, Ph.D. za poskytnutí cenných rad a odborného vedení při vypracování mé bakalářské práce. Těž děkuji své rodině a blízkým za plnou podporu a trpělivost, kterou mi během této doby poskytovali.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 28. června 2021

Podpis

OBSAH

KAPITOLA 1: ÚVOD	5
KAPITOLA 2: POVÁLEČNÁ POLITICKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU	7
2.1 SOVĚTIZACE ČESKOSLOVENSKA	7
2.2 SMLOUVA Z ROKU 1943 JAKO ZÁKLAD POLITICKÉHO SMĚŘOVANÍ	9
2.3 OSVOBOZENÉ ČESKOSLOVENSKO A BRATRSKÁ VÝPOMOC SOVĚTSKÉHO SVAZU	11
2.4 ATOMOVÁ BOMBA JAKO NÁSTROJ MOCI	12
2.5 ČESKOSLOVENSKÝ URAN A DOHODA ZE DNE 23. LISTOPADU 1945	14
KAPITOLA 3: TĚŽBA URANU V ČESKOSLOVENSKU.....	17
3.1 STRUČNÁ HISTORIE TĚŽBY A VÝZKUM NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	17
3.2 JÁCHYMOV A VÁLKY	20
3.3 POVÁLEČNÝ VÝZKUM.....	21
3.4 NÁRODNÍ PODNIK JÁCHYMOVSKÉ DOLY A JEHO ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÁ SPRÁVA	22
KAPITOLA 4: BUDOVÁNÍ SÍTĚ KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ ZA ÚČELEM TĚŽBY URANU	27
4.1 VÁLEČNÍ ZAJATCI (1946-1950)	27
4.2 TÁBORY NUCENÝCH PRACÍ (1949-1951)	30
4.2.1 NUCENÉ PRÁCE PO ROCE 1949 A OBDOBÍ PŘIKAZOVACÍCH KOMISÍ	30
4.2.2 CHARAKTERISTIKA INTERNOVANÝCH OSOB.....	33
4.2.3 SPECIÁLNÍ ÚTVAR JESTŘÁB JAKO OSTRAHA „NA URANU“	33
4.2.4 STAGNACE A ZÁNİK TNP	34
4.3 NÁPRÁVNĚ PRACOVNÍ TÁBORY (1949-1961)	35
KAPITOLA 5: CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH TNP V OBLASTI JÁCHYMOVSKA A PŘÍBRAMSKA	37
5.1 JÁCHYMOVSKO	38
5.1.1 VRŠEK – BARBORA	38
5.1.2 NIKOLAJ	39

5.1.3	PLAVNO	40
5.1.4	VYKMANOV	40
5.2	PŘÍBRAMSKO.....	41
5.2.1	VOJNA	41
5.2.2	BROD.....	42
 <u>KAPITOLA 6: URAN A JADERNÁ ENERGETIKA ČESKOSLOVENSKA .....</u>		<u>43</u>
 <u>KAPITOLA 7: ZÁVĚR.....</u>		<u>46</u>
 <u>KAPITOLA 8: RESUMÉ.....</u>		<u>47</u>

KAPITOLA 1:

ÚVOD

Tato bakalářská práce je věnována tématu budování sítě koncentračních táborů v Československu na přelomu 40. a 50. let 20. století, které byly zřizovány za účelem těžby uranu. Právě tato radioaktivní ruda se totiž po druhé světové válce stala klíčovou strategickou surovinou mezinárodního významu, vzhledem k probíhajícímu boji o atomovou nadvládu mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Důležitou roli v tomto období hrálo formování tzv. východního bloku a s tím spojená sovětizace Československa, jež byla pomyslně dovršena přijetím československo-sovětských smluv z let 1943 a 1945. Ačkoli je tato práce primárně zaměřena na druhou polovinu 40. let a počátek let 50., kdy probíhalo samotné budování sítě internačních táborů za účelem těžby, není možné se při zpracování tohoto tématu vyhnout mezinárodním vztahům se Sovětským svazem a jeho totalitním praktikám, které v poválečném Československu zaváděl. Sovětské mocenské zájmy, které zde byly prosazovány, se ostatně společně s uranem táhnou touto prací jako pomyslná zlatá nit.

Navazující část práce je zaměřena na budování sítě táborů nucených prací jako takové. Vedle nastínění československo-sovětské správy n. p. Jáchymovské doly, se kterým jsou nucené práce v souvislosti s těžbou uranu neodmyslitelně spjaty, práce mapuje vývoj těchto zařízení jakožto specifické součásti vězeňského systému Československa. Práce se v rámci svého rozsahu, pokouší o utvoření, co nejkompaktnějšího obrazu výstavby sítě táborů nucených prací od jejího počátku v letech 1948-1949, až po období stagnace tohoto systému a jeho zánik na počátku 50. let. Zároveň se podrobněji zaměřuje na jednotlivé TNP v oblastech Jáchymovska a Příbramska, jež byly díky zdejšímu bohatému uranovému zarudnění hlavními centry vzniku těchto zařízení. Závěrečná kapitola této práce je zaměřena na jadernou energetiku Československa v souvislosti s tuzemským uranem. Kapitola plynule navazuje na vzniklou situaci spojenou s poklesem významu těžby uranu pro „strategické účely“ ve druhé polovině 50. let a hledáním jeho možného využití pro neválečné účely.

Ačkoli je na téma táborů nucených prací za účelem těžby uranu možno dohledat celou řadu drobnějších i rozsáhlejších děl a tato bakalářská práce tvoří v jeho rámci pouze nepatrný příspěvek, je nezbytné připomínat zločiny spojené s tímto obdobím. Zejména pak v době, kdy veřejnosti probíhá živá diskuze o vhodnosti ruských investic do jaderné energetiky

---

České republiky. Ačkoli byla na jaře 2021 ruská státní firma *Rosatom* vyřazena z tendru na výstavbu dalšího bloku jaderné elektrárny v Dukovanech, rozvířila jen její pouhá účast na tendru vášnivé debaty ve veřejných, akademických i politických kruzích a rozdělila českou společnost na dva tábory. Ve světle dlouho utajovaných informací o zbudování sítě táborů nucených prací spojených s těžbou uranu za účelem uspokojení mocenských nároků Sovětského svazu vůči Československu, tak téma dalších investic ruských státních korporací do jaderného průmyslu České republiky zůstává přinejmenším diskutabilní.

KAPITOLA 2:

POVÁLEČNÁ POLITICKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU

Již v průběhu druhé světové války navázalo Československo v čele s exilovou vládou Edvarda Beneše úzké politické kontakty se Sovětským svazem. Československo-sovětské spojení bylo v prosinci roku 1943 zpečetěno *Smlouvou o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci*, která v následujících letech udala tón dalšímu politickému, hospodářskému i kulturnímu vývoji Československa. Smlouvu se Sovětským svazem z roku 1943 můžeme vnímat jako pomyslnou bránu ke vstupu do Východního bloku, který se začal záhy po skončení války formovat. Dá se předpokládat, že tato smlouva sehrála důležitou roli v jednání o československém uranu, který měl dopomoci Sovětskému svazu ukrátkit náskok Spojených států ve vývoji vlastní atomové bomby. Jednání vyústila v přijetí fatální československo-sovětské dohody o exportu uranu dne 23. listopadu 1945. Byla to právě tato dohoda, díky které si Sovětský svaz zajistil monopol na československý uran, a od které se odvíjela další činnost nově vzniklého *národního podniku Jáchymovské doly*. Ten bude pravděpodobně již navždy v myslí veřejnosti spjat s vytvořením systému koncentračních táborů fungujících za účelem těžby uranu. Jeho činnost navždy změnila tvář oblastí, kde se nacházely pobočky jáchymovského podniku.

2.1 Sovětizace Československa

V létě roku 1940 byla oficiálně schválena první exilová vláda v čele s předsedou vlády Janem Šrámkem a ministrem zahraničních věcí Janem Masarykem. Cesta k jejímu schválení byla diplomaticky náročná, přesto však byla nakonec stvrzena Francií reprezentovanou E. Daladierem, britským ministrem zahraničí lordem Halifaxem a následně i reprezentanty Sovětského svazu. První Šrámkova vláda fungovala do 12. listopadu 1942. Poté následovalo období druhé exilové vlády, během které, došlo k prodloužení funkčního období Edvarda Beneše na postu exilového prezidenta, a to na dobu neurčitou. Tato skutečnost udala další směr vývoje poválečného Československa.

Když došlo 22. června 1941 k zahájení operace Barbarossa, během které byl Německem napaden jejich dosavadní spojencem Sovětský svaz, bylo více než zřejmé, že je německo-

---

sovětské přátelství u konce a Sovětský svaz je definitivně postaven do války na straně Spojenců. Beneš považoval československo-sovětské vztahy za naprosto klíčové. Na téma obnovení diplomatických vztahů se Beneš ve svých pamětech vyjádřil takto: „*Každý muž nebo stát, který jde s Hitlerem, je naším nepřitelem. Z toho vyplývá, že pomůžeme Sovětskému svazu a jeho lidu do krajnosti. Vyzveme všechny své přátele a spojence ve všech dílech světa, aby šli touže cestou a vytrvali na ní tak jako my, věrně a neochvějně až do konce. Nabídli jsme vládě Sovětského svazu veškerou technickou i hospodářskou pomoc, kterou vládeme a která by jim mohla být užitečná.*“¹

Tendence k submisi evropských vlád vůči Sovětskému svazu a jeho praktikám se projeví záhy po jeho vstupu do války, kdy se Evropa stala svědkem násilné anexy Pobaltí v červnu roku 1940. Zkouška československo-sovětského přátelství pak přišla za méně než rok během řešení otázky polsko-československé konfederace. Právě zde začaly nabývat tendence Moskvy ke svrchovanosti vůči Československu pevnějších obrysů. Ačkoli se sovětská vláda k celému návrhu stavěla ze začátku spíše neutrálně, později dala Benešovi jasně najevo, že nebude podporovat novou, potenciálně silnou koalici, který by mohla v rámci Evropy vzniknout. Beneš v průběhu jednání vsadil na kartu urovnání sovětsko-polských vztahů a Československo se tak chopilo funkce jakéhosi mediátora mezi těmito státy v naději, že se sovětská strana nakonec uvolí konfederaci podpořit.² Ani to však ke zlepšení vzájemných vztahů nepomohlo. Momentem konečného zlomu se stalo odhalení ohavného Katyňského zločinu roku 1943. Ten měl být spáchán již roku 1940 na polských válečných i civilních zajatcích držených v Sovětském svazu. Dne 17. května 1943 pak prohlásil H. Ripka, mluvčí ministerstva zahraničí, jednání o československo-polské konfederaci za ukončené. Ve svém projevu se ke katyňskému masakru nevyjadřuje. Jako oficiální důvod ztroskotání jednání označuje neshody stran v zahraničně politických otázkách na více úrovních, přičemž nezapomene zmínit dlouhodobý spor o československou část Těšínska.³

---

¹ BENEŠ, Edvard. *Paměti*. 5. vyd. Praha: Naše vojsko, 2004. ISBN 80-206-0709-9, s. 239.

² BROD, Toman. *Osudný omyl Edvarda Beneše: 1939-1948: československá cesta do sovětského područí*. Vyd. 2., upr. (v Akademii v tomto svazku 1.). Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0971-x, s. 141.

³ Tamtéž, s. 145.

Ke konci března roku 1943 začal Beneš ještě intenzivněji iniciovat další diplomatické styky se Sovětským svazem, které měly přinést odpovědi na otázky týkající se například vztahů Sovětského svazu a Německa po ukončení války, nebo možnosti uzavření spojenecké smlouvy s Československem. Podle Beneše měla tato aliance překračovat kvalitu všech dosavadních válečných aliancí a sovětská vláda Benešovy kroky k jejímu dosažení vítala s otevřenou náručí. Navrhla proto, aby Beneš připravil podklady pro smlouvu, která měla být předmětem dalšího jednání. Tímto se ovšem Beneš a s ním i celé Československo dostalo do ošemetné situace; na jedné straně Velká Británie hostící československou exilovou vládu, na druhé straně vstřícný Sovětský svaz nabízející rychlou a zdánlivě rovnocennou spolupráci. Beneš se pravděpodobně stále držel představy o vytvoření onoho mostu mezi Východem a Západem (jak Československo sám označuje ve svých Pamětech) a věřil, že se mu podaří najít způsob, jak po válce naplnit svou představu o suverénním československém státu, i dobrých mezinárodních vztazích na Východě i Západě.

Dnes můžeme pouze polemizovat nad tím, jaký spád by měly události v případě, že by československá vláda vsadila na západní politiku. Můžeme spekulovat o tom, zdali Beneš skutečně jednal z vlastního, byť z dnešního pohledu možná naivního přesvědčení o správnosti jeho rozhodnutí, zdali šlo snad o zoufalou touhu zbavit se pachuti bezmoci, která i nadále přetrvávala po zradě západních států v roce 1938, nebo snad jestli Beneš viděl v udržování kladných diplomatických vztahů se Sovětským svazem jako taktický prostředek k vyjednávání se Západem. S jistotou však můžeme tvrdit, že ať byl původní záměr jakýkoli, byla to právě ona „přátelská“ československo-sovětská dohoda, která zpečetila osud Československa v následujících letech.

2.2 Smlouva z roku 1943 jako základ politického směřování

Úspěšný postup Spojenců proti Německu v roce 1943, otevřel dveře dalším velkým jednáním, která měla určit vývoj světové politiky po skončení války. Pro Československo a jeho exilovou vládu tento rok přinesl dvě klíčové schůzky; první ve Washingtonu, kam dorazil E. Beneš v květnu na základě pozvání prezidenta Roosevelta a druhou v Moskvě v zimě téhož roku. Ústředním bodem jednání ve Washingtonu byl transfer Němců z československého území po skončení války, ovšem jednání se nevyhnula ani tématu

chystané československo-sovětské smlouvy.⁴ Dle svých vlastních slov, Beneš z jednání ve Washingtonu odjížděl s pocitem vydobytého úspěchu, neboť nejen že se Spojené státy nevyjádřily proti podpisu smlouvy se Sovětským svazem, ale ba naopak podle něj vyjádřily „pochopení pro naši politiku“.⁵

Podstatně negativněji se ve věci uzavření dohody se SSSR stavěla Velká Británie v čele s ministrem zahraničí A. Edenem.⁶ Ten nabádal Beneše k obezřetnosti v jednání se Sověty a odrazil ho od unáhleného podpisu smlouvy, s čímž však československý prezident podle svých slov nesouhlasil.⁷ Když však byla v průběhu října vyhotovena smlouva a oběma smluvními stranami bylo schváleno její znění, Eden musel ustoupit. Stalo se tak možná proto, že v tuto chvíli Británie neměla československé vládě v porovnání se Sovětským svazem, co nabídnout. Poté, co československo-sovětská dohoda dostala oficiální posvěcení i od Velké Británie, nestála již Benešovi v cestě do Moskvy žádná překážka. Datum jeho odjezdu nakonec připadlo na 22. listopad. Cesta byla plánována přes spojenecký Írán, kde právě probíhala třístranná Teheránská konference, kvůli které došlo k několikadennímu zdržení, z důvodu časové vytíženosti Stalina, se kterým měl Beneš osobně o dohodě jednat.⁸

Dne 11. prosince dorazil Beneš do Moskvy a hned následujícího dne, tedy 12. prosince 1943, byla Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik signována oběma stranami. Toho dne Beneš se Stalinem také diskutovali o problémech vnitřní politiky Československa a Polska a následně pak probírali i vizi poválečného uspořádání menších států střední a východní Evropy.⁹ Během následujících dnů pokračovala jednání o obnovení Československé republiky. Mimo jiné také Beneš využíval čas v Moskvě k zajišťování si

---

⁴ NĚMEČEK, Jan. *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 9788072862375, s. 16-17.

⁵ BENEŠ, Edvard. *Paměti*. Praha 2004, s. 362-363.

⁶ BROD, Toman. *Osudný omyl Edvarda Beneše: 1939-1948: československá cesta do sovětského područí*, Praha 2002, s. 211.

⁷ BENEŠ, Edvard. *Paměti*. Praha 2004, s. 363.

⁸ NĚMEČEK, Jan. *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha 2014, s. 33.

⁹ KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu – od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoch, 2017, ISBN 978-80-7557-074-1, s. 46-48.

---

podpory pro své opětovné zvolení na post prezidenta po ukončení války. Svou pozornost zaměřil především na komunisty, jejichž početní nárůst v následujících letech očekával.

Ačkoli smlouva zajišťovala československé straně nevměšování se Sovětského svazu do vnitřní politiky, její uzavření zpečetilo další směřování nově vzniklého poválečného Československa.

2.3 Osvobozené Československo a bratrská výpomoc Sovětského svazu

Poté, co si Sovětský svaz zajistil souhlas s osvobozením téměř celého československého území, nebránilo již nic v prosazení jeho plánů, důmyslně se schovávajících pod rouškou *bratrské pomoci* a četných příslibů o nevměšování se do vnitřních záležitostí státu. Klíčovou roli v sovětizaci střední Evropy, včetně Československa, sehrála Jaltská konference, která se uskutečnila 4.-11. února roku 1945, kdy už se konec války nevyhnutelně přibližoval. Jaltská konference pomyslně navazovala na první spojeneckou třístrannou konferenci v Teheránu z listopadu 1943, která položila základy k poválečnému směřování států střední Evropy. Jedním z hlavních výstupů konference bylo signování *Deklarace o osvobozené Evropě*. Znění deklarace zavazuje všechny tři mocnosti ke společné odpovědnosti za osudy osvobozených území, a zaručuje uskutečnění svobodných voleb v osvobozených státech. Když tedy v prvních májových dnech dojde k osvobození Prahy Rudou armádou, zdá se, že je vše připraveno pro vytvoření nového suverénního Československa.

Již březnu byla během jednání československých představitelů exilové vlády v Moskvě ustanovena Národní fronta (NF), která měla být výchozím bodem pro formování domácí vlády po skončení války a měla být chápána jako koalice šesti stran – Komunistické strany Československa (KSC), Československé sociální demokracie (ČSSD), Československé strany národně socialistická (ČSNS), Československé strany lidové (ČSL), Demokratické strany Slovenska (DSS) a Komunistické strany Slovenska (KSS). K jejímu jmenování došlo 4. dubna a jejím prostřednictvím byl o den později přijat Košický vládní program, který se stal podkladem pro exekutivní činnost v poválečném Československu. Vzhledem k faktu, že právě NF měla moc rozhodovat o existenci či neexistenci politických stran mimo ni, neexistovala zde žádná oficiální opozice a prostor pro vytvoření skutečně demokratických struktur v rámci nového, poválečného Československa, byl tak značně limitován.

V neděli 26. května 1946 se konaly první poválečné volby. Zde je nutno podotknout, že českoslovenští komunisté se v letech po válce prezentovali poměrně umírněně a nehlásili se otevřeně k afilaci se sovětským režimem, byť již v této době postupovali v souladu se

---

směrnici ze Sovětského Svazu.¹⁰ Jejich volební program naopak sliboval podporu soukromého podnikání, svobodu tvorby a více pracovních míst. Díky atraktivnímu volebnímu programu a způsobu vystupování „demokratické a státotvorné strany“ získali 40% hlasů a poprvé v dějinách Československé republiky se tak dostali do vlády.¹¹

Po volbách však komunisté přestali schovávat své prosovětské tendence a více či méně se k nim otevřeně hlásili. Nekomunistický zbytek vlády se poměrně snadno přizpůsobil komunistům pod tíhou sovětského nátlaku a politická situace tak dále eskalovala. Na podzim roku 1947 byly záměry komunistů již zcela zřejmé, což se potvrdilo krizí na Slovensku. Následné převzetí moci komunisty v únoru 1948 bylo jen přirozeným vyústěním nerovné soutěže.

2.4 Atomová bomba jako nástroj moci

Již v průběhu války započalo soupeření o vojenskou převahu mezi Sovětským Svazem a Spojenými státy. V rozmezí let 1942-1946 probíhal v USA projekt *Manhattan* (oficiální název Manhattan Engineering District), který byl zacílen na vývoj atomové bomby. Vývojem zbraně hromadného ničení, by vznikla nukleární nadvláda Spojených států. Dne 16. července 1945 byl proveden první doložený jaderný pokus plutoniové jaderné zbraně v poušti Alamogorda v Novém Mexiku.¹² Po tomto úspěšném pokusu, vydal americký prezident Harry Truman¹³ svolení ke svržení atomových pum na Hirošimu a Nagasaki.¹⁴ O tom, že Američané pracují na vývoji atomové zbraně již od roku 1942 údajně Stalin dobře věděl díky zpravodajským službám.¹⁵ Teprve v dubnu následujícího roku byla totiž Státním výborem obrany oficiálně zřízena první tajná laboratoř pro potřeby atomového výzkumu I. Kurčatova. Současně také probíhalo mapování uranových nalezišť na území Sovětského svazu.¹⁶ Již v tomto období se pravděpodobně zrodil plán Sovětského svazu na zmocnění se

---

¹⁰ BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9, s. 19.

¹¹ Tamtéž, s. 19-20.

¹² HOLLOWAY, David. *Stalin a bomba: Sovětský svaz a jaderná energie 1939-1956*. Praha: Academia, 2008. Stíny. ISBN 978-80-200-1642-3, s. 137.

¹³ Harry S. Truman se stal v pořadí 33. prezidentem Spojených států amerických dne 12. dubna 1945, záhy po smrti prezidenta Franklina D. Roosevelta

¹⁴ BURSÍK, Tomáš, *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha 2009, s. 24.

¹⁵ Tamtéž, s. 135.

¹⁶ Tamtéž, s. 113-119.

československého uranu z Jáchymova, který byl již v té době dobře známým nalezištěm radioaktivních rud.

Značnou výhodou na straně Spojených států, potažmo západních států bylo také založení tzv. Společného rozvojového trastru, který byl uzavřen mezi Spojenými státy a Velkou Británií již roku 1944 a jehož cílem bylo zabezpečit dostatečné množství uranu pro další pokračování projektu Manhattan.¹⁷ Spojené státy potřebovaly zajistit, aby se ani další státy osvobozené Evropy neupsaly Sovětskému svazu k vývozu uranu. Hned během následujícího roku proto vniklo několik dalších mezinárodních smluv týkajících se prodeje radioaktivních materiálů mezi Spojenými státy a Belgií, Brazílií a Nizozemskem.

I v posledních měsících války byl Sovětský svaz s vývojem vlastní atomové bomby oproti Spojeným státům pozadu. Příčinou bylo jednak poměrně skromné množství uranových rud, které měli sovětsí vědci k dispozici k výzkumu, ale také emigrační vlna inteligence z Evropy po válce. Zatímco Spojené státy čerpaly zdroje z bohatých zásob radioaktivních materiálů pocházejících z dolů Eldorado v Kanadě, Shinkolobwe v Belgickém Kongu¹⁸, nebo Coloradu¹⁹, museli si Sověti na přelomu let 1944 a 1945 vystačit pouze s tenkými a kvůli tamnímu jen obtížně schůdnému terénu těžce vydobytými zásobami především z oblasti Střední Asie. Jak uvádí Pluskal: *”Ještě začátkem r. 1945 měl vedoucí atomového projektu I. Kurčatov k dispozici jen 1 kg kovového uranu a několik tun uranových sloučenin.”*²⁰ Právě z tohoto důvodu hrálo získání československého uranu pro Sovětský svaz tak významnou roli. Zisk většího množství jaderného materiálu by Sovětům pomohl výrazně ukrátit náskok USA ve vývoji zbraně hromadného ničení.

---

¹⁷ HOLLOWAY, David. *Stalin a bomba: Sovětský svaz a jaderná energie 1939-1956*. Praha 2008, s. 207.

¹⁸ Oficiálním názvem od roku 2018 je Konžská demokratická republika. Do roku 2018 byl stát známý jako Demokratická republika Kongo.

¹⁹ TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989: Těžba a prodej československého uranu v éře komunismu* [online]. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 1999 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/qKqo5>

²⁰ PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha: Český geologický ústav, 1998. Práce Českého geologického ústavu. ISBN 80-7075-261-0, s. 7.

2.5 Československý uran a dohoda ze dne 23. listopadu 1945

Sověti začali svůj zájem o československý uran projevovat již v průběhu války. Oficiální jednání o jáchymovském uranu započala v srpnu a za Československo je vedl Z. Fierlinger.²¹ Dne 19. září 1945 byl československou stranou předán sovětskému velvyslanci V. Zorinovi první náčrt dohody.²² Tento návrh smlouvy vycházel ze schématu, kde uran vytěžený na našem území je sice výhradním majetkem Československého státu, ale zavazuje stát každoročně dodávat do Sovětského svazu předem smluvenou část vytěženého materiálu. Předpokládalo se, že vznikne podnik podřízený československému dohledu, jemuž bude SSSR zajišťovat technickou a vědeckou podporu, za což mu výměnou připadne přesně polovina vytěžené uranové rudy.²³ O týden později byl Fierlingerovi předán sovětským zmocněncem I. V. Bakulinem protinávrh smlouvy na poradě zainteresovaných ministrů.²⁴ Ten však zcela zásadně kontrastoval s československou původně navrhovanou podobou smlouvy: „v rámci jáchymovského uranového podniku vznikne sovětsko-československá Důlní akciová společnost na principu partity; SSSR vloží do společnosti kapitál, který dali do podniku Němci, a rovněž finanční prostředky k rozšíření výroby, vklad ČSR bude sestávat z jejího kapitálu, vloženého do podniku, a předá společnosti ložisko, odvaly i hlubiny Jáchymovských dolů.“²⁵ Sovětská verze smlouvy také počítala s tím, že veškeré uranové rudy a její koncentráty se předají Sovětům a radium z vytěžené rudy bude děleno rovnou měrou mezi sovětskou a československou stranu. Návrh byl však Fierlingerem i Laušmanem obratem zamítnut kvůli do očí bijící nevýhodnosti pro Československo.

Ačkoli se strany během zářijových jednání na finální podobě smlouvy neshodly, začala být díky nim československým jednatelům zřejmá důležitost jáchymovského uranu. Díky zásobám radioaktivního materiálu z Československa a Východního Německa, měl totiž Sovětský svaz možnost začít konkurovat Spojeným státům ve věci nukleárního výzkumu. Sovětští vědci tou dobou však ještě nevěděli, kolik uranového bohatství československá

---

²¹ TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989: Těžba a prodej československého uranu v éře komunismu*. Praha 1999, s. 3.

²² LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec: Knihy 555, 2003. Fakta a fámy. ISBN 80-86660-05-2, s. 9.

²³ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993. ISBN 80-901234-2-2, s. 8.

²⁴ Porady se za československou stranu účastnili mimo Z. Fierlingera také ministr vnitra Václav Nosek, ministr národní obrany Ludvík Svoboda, ministr průmyslu Bohumil Laušman a náčelník hlavního štábu Bohumil Boček.

²⁵ Tamtéž.

---

naleziště ukrývají. Dostatečnou motivací k vytvoření plánu na monopolizaci československých dolů mu však bylo 38 516 kg radioaktivního materiálu, který byl Sovětskému svazu Fierlingerem přislíben již během předchozích jednání. Ten byl doposud uskladněn v Příbrami.²⁶

První týden v říjnu odjel Fierlinger po nevydařených jednáních se Sovětským svazem do Sezimova Ústí navštívit prezidenta Beneše a projednat s ním záležitosti týkající se plánované dohody. Není snad nutno zdůrazňovat, že Benešovi nebyl sovětský návrh po chuti. Zejména se ohrazoval proti bodu v sovětském návrhu, ze kterého vyplývalo, že veškerá vytěžená uranová ruda by putovala výhradně do rukou Sovětského svazu.²⁷ Fierlinger měl však možnost během jednání s prezidentem vsadit hned na několik ožehavých okolností, které mohly hrát do karet SSSR; nejen, že spolupráce se Sovětským svazem spojená s těžbou a exportem uranu mohla v budoucnu přinést do nového státu nemalé finanční výnosy a nastartovat tak válkou zpustošené hospodářství, ale současně mohl Sovětský svaz napomoci Československu ve věci bezpečnosti politiky v případě, že by došlo k napadení státu.²⁸ Významným argumentem pro to, aby Československo vyšlo Sovětům vstříc, v co možná největší míře byl také fakt, že bylo třeba zajistit jeho podporu v tématu stále ještě jasně nedefinovaných Československých hranic.²⁹ Ani tyto argumenty však nepřesvědčily Beneše k přijetí sovětského návrhu smlouvy a jednání tak musela pokračovat.

Rychlejší spád nabrala jednání během první poloviny listopadu 1945. V této době už totiž existovala předběžná podoba smlouvy, ale její přijetí se stále zdržovalo především kvůli dvěma sporným bodům. Těmi byli; zaprvé úmorně dlouhá třicetiletá planost smlouvy navrhovaná Sovětským svazem a dále pak požadavek československé vlády, aby část vytěžené rudy zůstávala v Československu a bylo ji možné užívat pro vlastní vědecké a hospodářské účely. Dalším, stále nedořešeným bodem, proti kterému se československá strana ohrazovala, zůstávala předem nestanovená cena výkupu radioaktivního materiálu.³⁰

---

²⁶ Tamtéž, s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 10.

²⁸ BISCHOF, Anna. Politické cíle a praktické důsledky těžby uranové rudy v Jáchymově po druhé světové válce. PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 95-105. ISBN 978-80-87912-98-0, s. 96-97.

²⁹ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 10

³⁰ Tamtéž, s. 11.

Z výše zmíněných krizových bodů nakonec byly smluvní strany schopny najít východisko; zatímco otázky týkající se délky splatnosti smlouvy a disponováním části vytěžené rudy Československem byly řešeny „kompromisem“³¹³² ze strany Sovětského svazu, ve věci ceny exportovaného materiálu zůstala i finální podoba dohody velmi široce formulována. A byla to právě tato skulina v dohodě, kterou Sovětský svaz v následujících dekadách hojně zneužíval na úkor Československa. Dohoda o uranu, v níž paradoxně ani jednou nepadne slovo *uran*, byla nakonec oběma vládami schválena dne 23. listopadu roku 1945. Principy smlouvy byly uspořádány do osmi bodů a závěrečného protokolu. To vše označeno za „přísně důvěrné“. Přísně utajovanou dohodu, která se na světlo veřejnosti dostala až po Sametové revoluci signoval československou vládou zmocněný H. Ripka a za sovětskou stranu I. Bakulin v Praze.³³ Dnes je již znění jednoho z nejvýznamnějších dokumentů v dějinách Československa dobře známo, ba dokonce je možné oba originály v českém jazyce spatřit, neboť jeden z nich je uložen ve Státním ústředním archivu v Praze a druhý se nachází v archivu s. p. DIAMO v Příbrami.³⁴

Ať už zkoumáme onu tolikrát zmíněnou československo-sovětskou „přátelskou“ dohodu z jakékoli perspektivy, není pochyb o tom, že právě toto ujednání bylo pomyslnou branou do období plného teroru řízeného z Moskvy. Dnes nás může jen fascinovat to, jaké otřesné dopady ve formě koncentračních táborů, nucených prací a s nimi spojených nuzných životních podmínek, mělo něco, co začalo „slovíčkařením“ a širokými, nekonkrétními formulacemi.

---

³¹ Smlouva měla místo původní třicetileté splatnosti lhůtu jen dvaceti let. Československá strana si také vydobyla to, aby 10 % vytěžených radioaktivních materiálů zůstávalo v Československu k vědeckým účelům.

³² PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha 1998, s. 7.

³³ LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec 2003, s. 9.

³⁴ PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha 1998, s. 5.

KAPITOLA 3:

TĚŽBA URANU V ČESKOSLOVENSKU

Tajná dohoda mezi Československem a Sovětským svazem uzavřena dne 23. listopadu roku 1945, určila další vývoj oblasti Jáchymovska a Příbramska v následujících desetiletích. Samotnou dohodu i okolnosti za nichž byla vyhotovena, lze považovat za neblahou předzvěst toho, v rámci, jakého politického ovzduší se budou odvíjet další československo-sovětské vztahy. Již v prvních týdnech po osvobození města Jáchymov sovětskou armádou, započal v tuto chvíli zatím ještě neoficiální odsun, nutno říci počtem drtivě převažujících Němců z této oblasti.³⁵ Zatímco se počet Němců žijících v oblasti Jáchymovska rapidně snižoval a počet Čechů zvyšoval, vrátily se i doly opět do majetku československého státu. Doly, k nim přilehlé budovy, kancelářské prostory, dílny i stroje byly po bývalém říšském těžebním podniku dokonce v natolik dobrém stavu, že bylo možné v těžbě pokračovat v podstatě bez většího výpadku. Největší překážkou v pokračování provozu na třech tou dobou fungujících šachtách, tedy zůstával nedostatek pracovních sil, zaviněný především již výše zmíněným probíhajícím odsunem tamní majoritní populace.

3.1 Stručná historie těžby a výzkum na přelomu 19. a 20. století

Historie města Jáchymov a k městu přilehlých oblastí, je již od počátku neodmyslitelně spjata s hornictvím a báňským průmyslem. Stejně tak je s Jáchymovem spojeno i jméno rodu Šliků. Byl to totiž právě jeden z představitelů tohoto původem českého šlechtického rodu, hrabě Štěpán Šlik, který zde nechal kolem roku 1517 zahájit těžbu stříbra a současně také přejmenovat zdejší původní osadu *Konradsgrün* na Joachimsthal, tedy *Jáchymov*. Navzdory tomu, že Šlikové získali mincovní právo od českého sněmu až v roce 1520, již od předešlého roku zde byl ražen slavný jáchymovský tolar, který se měl zakrátko stát jedním z hlavních platidel Evropy.³⁶ Téhož roku, přesněji dne 6. ledna 1520 bylo Ludvíkem II.

---

³⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Obyvatelstvo německé národnosti Jáchymovska po roce 1945. PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 43-59. ISBN 978-80-87912-98-0, s. 43.

³⁶ KAŠPAR, Pavel a Vladimír HORÁK. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. ISBN 9788072960682, s. 20-22.

Jagellonským vyhověno žádosti Šliků o povýšení Jáchymova na svobodné horní město.³⁷ Jen o šest let později však bylo Šlikům českým sněmem odňato mincovní právo záhy po svolení Ferdinanda I. Habsburského, což vedlo k dlouholetým sporům. Ty vyvrcholily roku 1545 poté, co všechny doly v loketském kraji, čítaje i doly jáchymovské, přešly do královské správy, a do jejich čela byli dosazeni královští úředníci Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic a Kryštof Gendorf z Gendorfu.³⁸ Tyto spory a s nimi i do té doby nevyjasněná šlikovsko-královská správa se negativně podepisovaly na jáchymovském hornictví.³⁹

Třicetiletá válka probíhající v letech 1618-1648 zasadila těžkou ránu jáchymovskému hornictví stejně tak, jako zbytku českých zemí. Po jejím ukončení se onehdy prosperující odvětví, jehož proslulost sahala až za hranice Evropy nacházelo v troskách. Řešením úpadku mělo být systematické vzdělávání kvalifikovaných odborníků v oblasti těžby. Na přelomu 17. a 18. století proto začaly vycházet odborné publikace a příručky, jako například *Interpress phraseologiae metallurgicae* Christoha Berwarda (1673), *Geometria subterranea oder Markscheidekunst* Nicholase Voigtela (1686), nebo *Neues und vollkommenes Bergbuch* od Christoha Herttwiga (1710)⁴⁰, které měly alespoň částečně posloužit jako prostředek k překlenutí krize v těžebním průmyslu. Významným jménem spojeným s tímto obdobím je též jméno českého báňského inspektora Jana Františka Lauera. Právě na základě jeho stížností týkajících se kvality vzdělání v oblasti těžby totiž bylo ke dni 13. listopadu roku 1716 zřízeno první horní učiliště, a to se sídlem, kde jinde než právě v Jáchymově. Reformy Marie Terezie, které započaly ve 30. let 18. století se nevyhnuly ani zdejšímu hornímu učilišti. To bylo na základě patentu z roku 1762 přidruženo k Ústavu mineralogie a metalurgie, které od následujícího roku zaštiťovala pražská univerzita.⁴¹ V průběhu 18. století se začalo těžební odvětví českých zemí i v jáchymovském revíru vzpamatovávat. K těžbě stříbra v oblasti se dokonce přidala i těžba vizmutové rudy. Z té po jejím zpracování vynikal čistý vizmut, který bylo dále možno využít například při výrobě

---

³⁷ Historie města Jáchymov [online]. Jáchymov, 2014, [cit. 2021-5-1]. Dostupné z:

<https://mestojachymov.cz/historie/d-1026>.

³⁸ KAŠPAR, Pavel a Vladimír HORÁK. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha 2009, s. 27.

³⁹ JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století: s jáchymovskými osobnostmi a první báňskou školou: Georgius Agricola, Johannes Mathesius, Lazar Ercker*. Plzeň: G2 studio, 2008. ISBN 978-80-903893-2-8, s. 11.

⁴⁰ Tamtéž, s. 115.

⁴¹ HLOUŠEK, Jan. *Jáchymov: Joachimsthal: Jáchymov, horský urbanistický skvost, který o návštěvníky nestojí* [online]. Jáchymov, 2011 [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://1url.cz/6Kqo8>.

---

cínu. Mimo těžby stříbra a vizmutové rudy v Jáchymově probíhala též těžba kobaltu, niklu a olova, což jen potvrzuje pestrost mineralogického bohatství jáchymovského revíru.⁴²

Přítomným minerálem při těžbě výše jmenovaných kovů byl též smolinec, dnes známý spíše pod názvem uraninit. Poté, co byla v průběhu druhé poloviny 19. století v jáchymovských dolech postupně ukončována těžba všech, v tuto chvíli prozatím cennějších kovů, smolince zde bylo stále dost. Prodej samotného, nezpracovaného smolince byl v této době monarchií zakázán⁴³ a výzkum týkající se radioaktivity uranu získávaného právě ze smolince zatím v počátcích. Jeho využití tak bylo třeba hledat jinde. Poptávka po něm byla především v barvířském a sklářském průmyslu.

Zásadním zlomem (nejen) pro Jáchymovsko se stal výzkum Henriho Becquelera a jeho objev přirozené radioaktivity roku 1896, díky němuž mohlo dojít k novému rozkvětu této oblasti. V následujícím roce byla přezkoumána voda ze zatopených jáchymovských šachet. Na základě výsledků testů pak byly roku 1906 uvedeny okresním lékařem Leopoldem Gottliebem do provozu první dvě koupelové kabiny s vodou se zvýšeným obsahem radonu, které lékař následně využíval zejména při léčbě revmatismu.⁴⁴

V době, kdy Gottlieb v Jáchymově otevřel první radonové lázně, probíhal současně i výzkum dvou silně radioaktivních prvků (polonia a radia) manželů Marie a Pierra Curieových. Právě i jejich jméno můžeme spojit s jáchymovským uranem, a to zejména díky několika dopisům, ve kterých upozorňovali na přítomnost zatím neznámého prvku přítomném ve smolinci. V dopisech adresovaných jáchymovským dolům též žádali o výhodný prodej zbytků po zpracování smolince, ve kterých měl být tento prvek i po jeho zpracování stále ještě přítomný. Jejich žádosti bylo vyhověno. Nejprve jim bylo za účelem výzkumu zasláno zcela bezplatně 8 kg a následně pak dalších 100 kg zbytků po zpracování smolince, tentokrát již však bylo zapotřebí souhlasu Ministerstva orby, kvůli nezvykle vysokému objemu suroviny, o kterou Curieovi žádali. Doly současně poskytly několik

---

⁴² SEIDLEROVÁ, Irena a Jan SEIDLER. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky, 2007. Práce z dějin techniky a přírodních věd. ISBN 978-80-7037-170-1, s. 10.

⁴³ Tamtéž, s. 12.

⁴⁴ Jáchymov: Nejstarší radonové lázně na světě. *Lázně Jáchymov* [online]. Jáchymov, 2019 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: https://laznejachymov.cz/Public/novinky/2019/Jachymov_panel2nahled.pdf

---

dalších bezplatných zásilek rakouským i českým vědcům a institucím.⁴⁵ Hlavní motivací jáchymovských dolů i monarchie k tomuto kroku, bylo nalezení způsobu zhodnocení zbytků po zpracování smolince. V tuto chvíli zatím ještě nikdo netušil, že jen o několik dekád později se právě uran stane nejstrategičtější surovinou na mezinárodním trhu.

3.2 Jáchymov a války

Díky novému objevu, se Jáchymov opět proslavil. Jáchymovské doly totiž držely až do období První světové války monopol na jeho těžbu. Výroba uranových barev se tudíž stala pouze sekundární činností dolů. Náhlý prudký zájem o cenný prvek způsobil nevídaný příliv uchazečů o zaměstnání, což současně s faktem, že si rakousko-uherská monarchie rychle začala uvědomovat potenciál radia a s ním i jáchymovských dolů, umožnilo jejich rozšíření a modernizaci.⁴⁶ Konec procesu modernizace přinesla první světová válka a bylo ho možné dokončit až po jejím skončení roku 1918, již v období, kdy přešly doly do majetku právě vzniklého Československého státu. Roku 1922 došlo též na zestátnění radiových lázní, které byly v období první republiky hojně vyhledávány prominentními osobnostmi veřejného dění v Československu.⁴⁷

Na podzim roku 1938 bylo Československo donuceno přijetím Mnichovské dohody vzdát se pohraničního území v prospěch nacistického Německa. Do oblasti Sudet spadalo mimo jiné i Jáchymovsko a nacistům tak padly do rukou i jáchymovské doly, které byly záhy prohlášeny za majetek Říše. Do majetku Československa se doly opět navrátily až po skončení druhé světové války v létě 1945. Poměrně krátce nato, dne 7. března 1946 byl zřízen národní podnik Jáchymovské doly, jehož řízením byla pověřena smíšená československo-sovětská komise, přesně tak, jak stanovila smlouva z listopadu 1945.⁴⁸

---

⁴⁵ SEIDLEROVÁ, Irena a Jan SEIDLER. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha 2007, s. 15.

⁴⁶ HLOUŠEK, Jan. *Jáchymov: Joachimsthal: Jáchymov, horský urbanistický skvost, který o návštěvníky nestojí*. [online]. Jáchymov, 2011 [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://1url.cz/tKqom>

⁴⁷ BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2, s. 58.

⁴⁸ LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec 2003, s. 14.

3.3 Poválečný výzkum

Jak vyplynulo z předchozích kapitol, po druhé světové válce se staly uranové rudy velmi cennou a strategickou surovinou vzhledem k probíhajícímu boji o atomovou nadvládu mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Československo se na základě Dohody z června roku 1945 zavázalo být jedním z hlavních dodavatelů uranu do Sovětského svazu, a to i přes to, že se v jáchymovském těžebním revíru tou dobou nacházely pouze aktivní tři štolý. Jednalo se o *Wernerovu šachtu*, dnes známou jako důl *Rovnost*, o *Štolu saských šlechticů* později přejmenovanou na důl *Bratrství* a šachtu *Svornost*, která si jako jediná ze jmenovaných zachovala svůj původní název.

Zatímco práce na vývoji atomové bomby Spojených států byly v plném proudu, jak díky bohatým uranovým nalezištím na jejich území, tak díky přítomnosti kapacit z oblasti báňského průmyslu, válkou vyčerpaný Sovětský svaz ve vývoji jaderné zbraně stále stagnoval. Navzdory tomu, že se na jeho území původně skutečně nacházely oblasti poměrně bohaté na uranové rudy, řada z nich byla již vyčerpaná. Sovětský svaz měl však i díky nim velkou tradici těžebního průmyslu a s ní i hojné zkušenosti s těžbou a vzděláváním odborníků v tomto oboru. Největší překážkou tedy zůstával nedostatek materiálu, což měla vyřešit právě dohoda z Československem z roku 1945. Principem této dohody měla být výměna materiálu, za výměnu zkušeností a snad v budoucnu i ekonomické výhodnosti pro Československo, což se v konečném důsledku ukázalo, jako zcela mylná představa.

Záhy po osvobození Jáchymovska sovětskou armádou⁴⁹ byla na konci srpna do tamních dolů vyslána první sovětská průzkumná delegace. Jen dva týdny na to, 11. září 1945, Sovětský svaz vojensky obsadil všechny tři jáchymovské štolý a s nimi i jejich přílehlou oblast. V následujících týdnech se pak do jáchymovského revíru začali sjíždět sovětští specialisté z oblasti těžby.⁵⁰

Zprávy o ranných geologických výzkumech z prvních poválečných let již nelze dohledat, neboť byly s největší pravděpodobností zničeny. Zachovaly se tak pouze kusé

---

⁴⁹ Vzhledem k demarkační linii Kraslice — Karlovy Vary — Plzeň — České Budějovice byla jáchymovská oblast již osvobozena sovětskou armádou.

⁵⁰ BAURER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2, s. 75.

---

posudky a zprávy, navazující především na výzkum Státního geologického ústavu v zastoupení dr. V. Zoubkem a J. Koutkem z roku 1945.⁵¹ Tyto zprávy dokládají, že se československá strana do určité míry podílela na výzkumu uranových lokalit, i přesto, že na základě Dohody byl výzkum plně financován a řízen Sovětským svazem. Po zasedání československo-sovětské komise stojící v čele jáchymovských dolů v prosinci roku 1946 bylo ustanoveno, že bude do Československa vyslána sovětská geologická výzkumná skupina, jejímž cílem bude prozkoumání dalších potenciálních nalezišť uranových rud na našem území. Vedením výzkumné skupiny byl pověřen Ing. Voroncov. Výsledný seznam nalezišť se dostal do rukou Ministerstva průmyslu v říjnu roku 1947. Mimo jiné zmiňoval Příbram, Zadní Chodov, Třebsko, Vrchlabí, Mariánské Lázně, Krušné hory, Horažďovice, Ostrov nad Ohří, ale také řadu dalších větších či menších nalezišť s nadějnou uranovou mineralizací. Další jméno, které můžeme spojovat s výzkumem uranových nalezišť v prvních poválečných letech je jméno J. Paulíčka, který jakožto smluvní úředník Státního geologického ústavu, vypracoval poslední známý dochovaný dokument týkající se uranové mineralizace.⁵²⁵³⁵⁴

Roku 1946 byla zřízena geologická služba při podniku Jáchymovské doly, která měla za úkol zkoumat uranové zarudnění na našem území, rozhodovat o rozsahu hornických prací v daných oblastech, ale také zajišťovat nekompromisní utajení informací spojených s výsledky těžby a průzkumu. Vedení geologické služby sovětskými odborníky, systematické dosazování sovětských zaměstnanců do vyšších i nižších postů v rámci podniku a držení československé vlády sovětskou vládou v šachu, tak v podstatě vyústilo v téměř neomezenou moc SSSR nad Jáchymovskými doly.

3.4 Národní podnik Jáchymovské doly a jeho československo-sovětská správa

Datum založení národního podniku Jáchymovské doly se sídlem v Jáchymově připadlo na den 7. března 1946. Jeho správa byla oficiálně podřízena *Ústřednímu ředitelství československých dolů*, nicméně již z předchozích kapitol je zřejmé, že faktické řízení

---

⁵¹ PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha 1998, s. 17.

⁵² Ve skutečnosti se z původní zprávy zachoval pouze její fragment. Konkrétně se jednalo o poslední stranu.

⁵³ PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha 1998, s. 22-23.

⁵⁴ LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec 2003, s. 41.

podniku měla na starost čtyřčlenná československo-sovětská komise, jak ostatně určovala listopadová Dohoda.⁵⁵ Na tomto místě je nutno připomenout, že všechny záležitosti spojené s těžbou uranu, stejně tak jako vnitřní záležitosti jáchymovského podniku, byly přísně tajné. Jediný, kdo měl za Československo mimo československou část řídicí komise exkluzivní přístup k informacím týkajících se jeho vnějších i vnitřních záležitostí byl K. Gottwald. Výhradně jeho byla komise povinna informovat o aktuálním dění v pravidelném intervalu čtrnácti dnů, a každý kdo měl zájem o jakékoli informace vztahující se k podniku, musel mít Gottwaldův souhlas. Stejná opatření platila i v rámci náboru zaměstnanců do řad vedoucích funkcí. Tento systém, kdy je před jmenováním do funkce nutné schválení dané osoby stranickými orgány, je obecně nazýván jako tzv. *kádrová nomenklatura*, která je zcela běžnou praxí využívanou totalitními režimy. Vlastní kádrový pořádek pro podnik Jáchymovské doly byl oficiálně schválen dne 19. listopadu 1952, což jen dokazovalo to, jaké důležitosti se v očích z Moskvy řízené vlády těšil. Jednalo se o celozávodní pořádek, a týkal se tedy tou dobou již i dalších fungujících pracovišť v Příbrami a Trutnově.⁵⁶

Jak bylo již výše zmíněno, správu podniku měla na starost smíšená československo-sovětská komise čítající dva československé a dva sovětské experty v oblasti těžby, jak bylo určeno smlouvou z roku 1945. Na dvě československá nejvyšší funkcionářská křesla dosedli pražskou vládou schválení J. Kovář a S. Rada. Sovětskou dvojici tvořili K. Voločov a Daškievič.⁵⁷ Na teoretické úrovni měly mít obě smluvní strany rovnocenné postavení. V praxi však skutečná moc ležela téměř výhradně v rukou sovětského svazu, neboť byla nedělitelně napojena na technický a vědecký výzkum, který dle smlouvy zajišťovala strana sovětská. Do jáchymovských dolů tak stále přijížděli další a další sovětské specialisty z oblasti těžby, kteří zastávali nižší i vyšší podnikové funkce. Na konci roku 1947 tak bylo jen v Jáchymově zaměstnáno na 107 sovětských expertů.⁵⁸ Ve chvíli, kdy by nastal v rámci podniku jakýkoli spor mezi československou a sovětskou stranou, podléhalo jeho řešení přímo sovětské a československé vládě, v čele s Gottwaldem ovládaným z Moskvy. Rovnocenné postavení smluvních stran bylo tedy skutečně jen „na oko“.

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 14.

⁵⁶ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 26.

⁵⁷ Tamtéž, s. 26.

⁵⁸ LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec 2003, s. 47.

Příkladů sporů, do kterých se národní podnik dostal již v prvních letech svého fungování, a ve kterých se již zcela zřetelně rýsovaly totalitní tendence Sovětského svazu vůči němu, lze uvést celou řadu. Jmenovat můžeme ku příkladu znehodnocování prostranství nacházející se v okolí Jáchymovských dolů čítající lesy, polnosti a vodní plochy, ke kterému často docházelo za účelem rozšiřování trestaneckých táborů.⁵⁹ K tomuto jednání zcela běžně docházelo bez vědomí majitelů těchto prostranství a bylo obvykle zjištěno až během náhodných návštěv jejich správců. Takovéto znehodnocování bylo spíše nežli potíráno oficiálními útvary SNB zodpovědných za chod Jáchymovských dolů naopak podporováno. Již během roku 1947 čelil podnik řadě stížností spojených s tímto jednáním, které byly obvykle v lepším případě řešeny omluvným dopisem, v horším pak nebyly řešeny vůbec a zůstaly zcela bez odezvy. Po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 pak další hrozby žalobou téměř bez výjimky utichly.⁶⁰

Abychom se však vrátili ke správě Jáchymovského národního podniku a s ním spojených záležitostech, přesuňme se zpět k jeho komisnímu řízení. Správa Jáchymovských dolů byla organizačně členěna k ministerstvu průmyslu a konkrétně spadala pod úřední ředitelství dolů. Zde vznikla speciální skupina čítající od 7 do 25 zaměstnanců, která se zabývala výhradně věcmi bezprostředně spojenými s Jáchymovskými doly. Tento útvar též fungoval jako výkonný aparát oné československé části řídicí komise. První československou dvojicí zodpovědnou za správu byli již zmínění inženýři J. Kovář a S. Rada. Již po třech letech ve funkci byl však Kovář po předcházejících sporech se sovětskou stranou, týkajících se zejména cen uranové rudy, vystřídán příhodnějším Dr. Otakarem Pohlem. V roce 1952 byl vystřídán i Ing. Rada a to Ing. Arnoštem Schnidlerem v pozici ředitele Ústřední správy výzkumu a těžby radioaktivních surovin.

Během 50. let pak došlo k několika změnám a upřesněním „Dohody“ a jejího protokolu z roku 1945 na jejichž základech byly mimo jiné omezovány pravomoci vedoucí komise. Sovětská strana si dobře uvědomovala nejen blízký se datum zániku smlouvy, které bylo původně určeno do roku 1965, ale také to, že už nebylo možné dále přehlížet stížnosti týkající se rozporů ve vedení československé a sovětské části správy dolů. Koncem 50. let objevily

---

⁵⁹ BAUER Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2, s. 80.

⁶⁰ Tamtéž, s. 80.

spekulace, zdali je nutné řídicí komisi i nadále udržovat vzhledem k již velice omezeným pravomocem, které tou dobou držela, a které přešly v prospěch komunistické ČSR v čele s prezidentem Antonínem Novotným. Během druhé poloviny 50. let se tyto rozdílné představy o správě jáchymovských dolů nakumulovaly do té míry, že se začaly citelně projevat zejména v administrativní a organizační činnosti podniku. To bylo způsobeno řadou sovětských úředníků, kteří byli v této době dosazováni i na nižší úřední pozice dolů a přinášeli sem praxi, která ne vždy byla slučitelná s československými zákony.⁶¹ Výsledkem toho byl zesílený tlak na československou správu týkající se řešení této zdánlivě neřešitelné situace.

Od 1. ledna roku 1959 vešla v platnost aktualizovaná verze původní Dohody, podepsána O. Šimůnkem za československou stranu a ministrem zahraničního obchodu SSSR Patolovičem. Ta přesněji vymezovala ceny a nároky na transportované objemy československého uranu do SSSR. Není nutno zdůrazňovat, že toto aktualizované znění bylo pro Československo ekonomicky značně nevýhodné, a to zejména v pozdějších letech, kdy podle jejího znění československá strana platila i těžbu a zpracování uranových rud. Na toto téma se vyjadřuje studie vytvořená Vysokou školou chemicko-technologickou v Praze vypracovanou za podpory MŠMT takto: „*Ve třetím období (1959-1965) byly cenové relace ještě v jisté rovnováze, ve čtvrté etapě (1965-1989) však již výrobní náklady přesahovaly cenu, za kterou byl SSSR ochoten uran kupovat. Jeho těžba a zpracování musely být, proto dotovány z prostředků československého státu a bilance vykazovala stále zvyšující se ztrátu. Hospodářský deficit za interval 1945-1990 není dosud přesně vyčíslen.*“⁶²

Od března téhož roku pak probíhala další jednání O. Šimůnka a ministra zahraničního obchodu R. Dvořáka v Moskvě, jejichž cílem bylo zlepšení podmínek pro Československo. Výsledkem těchto jednání bylo vytvoření upřesňujícího protokolu. Sovětský svaz se v něm zavázal k odběru radioaktivních látek od Československa do roku 1970 s čímž, byly zároveň stanoveny i jejich fixní ceny.⁶³ Přesněji také definoval podmínky a financování geologického

---

⁶¹ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 29-30.

⁶² BROŽEK, Vlastimil, Bohuslav DUŠEK a kol. *Příspěvek k historii těžby a zpracování českého uranu* [online]. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v, [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/mKqo7>, s. 6

⁶³ JANČÍK, Drahomír. Vývoz československého uranu do Sovětského svazu 1946-1959. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. Praha, 2007, 1. prosince 2007, **15**(7), 194-208 [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/MKqNM>, s. 206-208.

---

průzkumu uranových rud, na které měl do té doby monopol jen Sovětský svaz. Ačkoli se na základě tohoto protokolu SSSR víceméně stáhlo z přímé účasti na dění v Jáchymově, nadále si vyhrazovalo právo na „poradní hlas“ Československu ve věcech jaderné energetiky, těžby a potažmo tak i jáchymovského podniku. Na základě těchto sovětských „doporučení“ byla vedoucí komise Jáchymovských dolů nadále zachována, a to i přesto, že československá strana se k tomuto plánu stavěla původně spíš odmítavě. Díky tomu si Sovětský svaz měl možnost zachovat skvělý přehled o dění v jáchymovských dolech i v následujícím desetiletí, přestože smíšená československo-sovětská správa podniku byla ukončena, z důvodu konce financování výzkumu sovětským svazem roku 1960.⁶⁴

---

⁶⁴ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 29-30.

KAPITOLA 4:

BUDOVÁNÍ SÍTĚ KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ ZA ÚČELEM TĚŽBY URANU

Již v prvních poválečných měsících, ba dokonce týdnech započal (v tuto chvíli zatím na neoficiální úrovni) odsun Němců z oblasti nově osvobozených Sudet, čímž vznikla náhlá potřeba, co nejrychlejšího doplnění pracovních sil v dolech. Navzdory tomu, že se v tomto období umocňovali silné nacionalistické tendence mířené zejména proti Němcům, bylo třeba myslet na potřebu provoz v dolech udržet za každou cenu a pokud možno ji ještě zefektivnit. Těžba uranu měla totiž vzhledem k nově uzavřené dohodě se Sovětským svazem výsadní postavení. Z tohoto důvodu se navzdory prvotní nevoli udělila německým obyvatelům žijícím v oblasti a zaměstnaným v jáchymovských dolech výjimka k pobytu.⁶⁵ Byl to zcela nezbytný krok, protože většina civilních kvalifikovaných odborníků zaměstnaných v dolech, byla právě německé národnosti.

I tak však započal intenzivní nábor pracovních sil všeho druhu; od nováčků, přes zkušené horníky až po plně kvalifikované odborníky z oblasti báňského průmyslu.

4.1 Váleční zajatci (1946-1950)

Po kvalifikovaných odbornících byla vysoká poptávka. I přes systematický hon za pracovními silami nebylo v silách Československa bezezbytku naplňovat neustále se zvyšující nároky Sovětského svazu o rychlosti těžby a objemech vytěžených materiálů. Československo bylo nuceno odmítat nabídky na přesídlení desítek tisíc sovětských horníků s jejich rodinami do jáchymovského prostoru za účelem zintenzivnění těžby, které v prvních letech fungování jáchymovského podniku přicházely.⁶⁶ Tato „výpomoc“ ze strany Sovětského svazu měla v tuto chvíli skutečně ošemetný ráz. Československá vláda si byla

---

⁶⁵ BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2, s. 68.

⁶⁶ LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec 2003, s. 14.

dobře vědoma nebezpečí, které by zasedlení oblasti sovětskými občany přineslo. Sovětský svaz měl již tak v rukou plnou moc nad výzkumem uranových nalezišť a potažmo tak rozhodoval o dalším směřování těžby. Stejně tak se významně podílel na správě n. p. Jáchymovské doly a obsazoval svými experty klíčové pozice v jeho řízení. Osídlení oblasti sovětským obyvatelstvem by tak vedlo k plné kontrole nad oblastí a z Jáchymovska by se tak stala v podstatě sovětská gubernie i přes to, že jak oblast, tak n. p. Jáchymovské doly byly oficiálně majetkem Československého státu. Československá vláda tak tyto nabídky zatvrzele odmítala.

Pracovní zdroje ale bylo třeba hledat jinde. Jako příhodným řešením problému se ukázala možnost zapojení nedobrovolných pracovních sil, což byla běžná praxe v rámci totalitního režimu v Sovětském svazu. Ačkoli tento krok nebyl tak zcela v souladu s uzavřenými mezinárodními smlouvami týkajícími se humanitárních práv, situace volala po rychlém a efektivním řešení za každou cenu. I za cenu zmařeného lidského života.

Dušan Janák se ve své knize *Kapitoly o československém vězeňství* na téma zajateckých táborů a počtů zajatců v Československu vyjadřuje takto: „*Základním problémem při sledování táborů i početních stavů zajatců je absence přesných souhrnných zpráv a přehledů. V prvních měsících po osvobození se nepochybně jednalo řádově o statisíce mužů střežených Rudou armádou, Američany, různými čs. vojenskými i bezpečnostními složkami i národními výbory v táborech, v různých objektech i na volných prostranstvích ve stanech či pod „širým nebem. V polovině června 1945 se tak na v Čechách nacházelo přes 125 000 zajatců, z toho přibližně 112 000 na devíti místech pod sovětským dozorem.*“⁶⁷ Právě německé zajatce zadržené na území Československa označuje František Bártík jako první typ nucené pracovní síly využívané v období těsně po válce. Do druhé kategorie pak řadí válečné zajatce přepravené do Československa přímo ze Sovětského svazu.⁶⁸ Dne 15. 2. roku 1946 bylo do Jáchymova přepraveno prvních 100 německých zajatců zadržovaných v Československu, kteří měli být využiti k pracím na šachtách Rovnost a Bratrství.⁶⁹

---

⁶⁷ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80-86224-34-1, s. 51.

⁶⁸ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2017. ISBN 978-80-86621-36-4, s. 7-8.

⁶⁹ Tamtéž, s. 10.

Nárůst zaměstnanců (počítaje zatím neodsunutě české Němce, nově přistěhované zaměstnance československé národnosti a německé válečné zajatce z Československa) se v následujících měsících poměrně prudce navyšoval, a to dokonce natolik, že v polovině roku 1947 měl jáchymovský podnik až 1429 zaměstnanců.⁷⁰ I během následujících let až do roku 1952 počet zaměstnanců v uranovém průmyslu stoupal a s ním exponenciálně počet vězňů zaměstnaných v tomto odvětví.⁷¹ Na začátku roku 1947 bylo smloueno, že do Československa budou vysláni váleční zajatci nejprve ze zajateckých sovětských táborů na území střední Evropy a později přímo ze Sovětského svazu. První transport zhruba s patnácti sty zajatci dorazil do Jáchymova dne 22. ledna tohoto roku z tábora ve Štětíně. V průběhu následujících měsíců pak následovalo několik dalších transportů čítající od šesti set do dvou tisíc pracantů z těžebních oblastí v Minsku, Lvově a Brjansku. Ti byli následně distribuováni do pracovních táborů při dolech v oblasti Jáchymovska, Slavkova a Příbrami.⁷² Poslední transport německých zajatců proběhl v polovině června roku 1948 z Rigy a čítal až patnáct set mužů.⁷³ Pracovní síly a s nimi i těžební výkony tak mohly být dočasně navýšeny.

Problémem zůstával fakt, že se Pražská vláda zavázala k propuštění všech německých válečných zajatců již do konce roku 1948. Na sklonku 40. let se situace s německými zajatci v Československu stal horký problém mezinárodního rozsahu. Na začátku roku 1949 probíhala jednání na toto téma mezi československou a sovětskou vládou a zástupci komise Červeného kříže, která urgovala urychlené naplnění původního závazku, zatímco sbírala pasy zajatců využívaným k nuceným pracím v jáchymovském podniku. Hrozila tak situace, že Červený kříž půjde s nově nabitými poznatky z těchto dokumentů v kombinaci s informacemi od rodin zajatců na veřejnost a celá situace se tak stane ještě vyhrcořenější. Tou dobou také probíhala interní jednání mezi řídicí komisí n. p. Jáchymovské doly a ministerstvem spravedlnosti ve snaze najít urychlené řešení ve věci nahrazení pracovních sil československými vězni. Na konci roku 1949 se podařilo nejvyostřenější období překlenout

---

⁷⁰ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 32.

⁷¹ BOČEK, Karel. *Ani gram uranu okupantům!* Praha: Akropolis, 2005. ISBN 80-7304-060-3, s. 55.

⁷² Tou dobou zde fungovalo s největší pravděpodobností devět táborů zaměstnávajících německé válečné zajatce. V Jáchymovské oblasti to byly tábory přiléhající k dolům Bratrství, Rovnost, Ústřední, Eliáš, Svornost, Mariánská a Vršek. Na Slavkovsku se jednalo o tábor u dolu Prokop a v oblasti Příbramska pak o důl Vojna.

⁷³ BÖSS, Otto. Deutsche Kriegsgefangene im Uranbergbau von Sankt Joachimsthal (Jáchymov) 1945–1950. *Bohemia: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* [online]. 1972, **15**(7), 384-406 [cit. 2021-5-24]. ISSN 0523-8587. Dostupné z: <https://doi.org/10.18447/BoZ-1972-2035>, s. 390.

a pracovní síly vykompenzovat. Poslední němečtí zajatci využívaní k pracím v rámci n. p. Jáchymovské doly, mohli být tak v lednu roku 1950 konečně propuštěni zpět do Německa.⁷⁴

4.2 Tábory nucených prací (1949-1951)

Na sklonku čtyřicátých let se měla významně proměnit struktura táborů v oblasti uranových šachet a sní i jejich osazenstvo. Před rokem 1948 stála těžba uranu především na práci německých válečných zajatců. Ti však museli být na základě mezinárodních úmluv a nátlaku ze strany Západu v letech 1948-1950 postupně propouštěni. Bylo tak třeba hledat pracovní sílu, která co možná nejdříve plně vykompenzuje jejich práci a bude možné naplňovat požadavky Sovětského svazu. Jako možné řešení se nabízelo zapojení československých trestanců do těžby uranu. Započalo se tedy postupné budování systému táborů nucených prací (TNP) v místech přilehlých k uranovým šachtám, tedy především tam, kde se nacházely zajatecké tábory.

Zatímco zajatecké pracovní lágry v letech 1949-1950 postupně zanikaly, v polovině června roku 1949 vznikla Stanice SVS Ostrov, která měla vytvořit pomyslný základ k přenesení sovětského organizačního modelu vězenství do Československa.⁷⁵ Ten se měl v následujících promítnout i v organizaci TNP a později i NPT při uranových dolech.

4.2.1 Nucené práce po roce 1949 a období příkazovacích komisí

Dne 25. října 1948 byl schválen zákon 247/48 Sb. o táborech nucené práce, což umožnilo komunistické straně zneužívat pracovních sil k těžbě uranu v následujících desetiletích. První pracovní tábor pro československé trestance měl být zřízen kde ni 1. března 1949 jen pár kilometrů od města Jáchymov v obci Vykmánov. Příklad nevybíravých praktik za účelem co nejrychlejšího získání pracovních sil hned záhy po jeho vzniku uvádí kniha Zdeňka Bauera *Jáchymovské tábory – Peklo, ve kterém mrzlo*: „Podle původních plánů měl areál sloužit ministerstvu vnitra jako TNP. Nakonec ale padlo rozhodnutí, že ve Vykmánově bude vybudován tábor trestanecký. V plzeňské mužské věznici pro něj vyčlenili odloučený oddíl odsouzených trestanců v počtu 209 osob, který byl do Vykmánova dopraven v průběhu prvních březnových dnů. Jejich převoz na Jáchymovsko probíhal v utajení. O

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 390.

⁷⁵ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80-86224-34-1, s. 99-100.

*přemístění trestanců nebyl v té době informován nikdo z příbuzných. Oficiálně zůstávali umístění v Trestním ústavu pro muže, Plzeň-Bory, oddělení E. Takové oddělení, ale na Borech neexistovalo.*⁷⁶ Podle dostupných dokumentů se již koncem jara, tedy jen pár měsíců po otevření tábora ve Vykmánově, pohybovalo na 962 trestanců.⁷⁷ Právě ti tvořili v letech 1949-1951 většinou pracovní sílu.

TNP byly organizačně členěny pod správu Ministerstva vnitra, popřípadě pod správu Ministerstva národní bezpečnosti. Právě tyto organizace měly na starost jejich zřizování, organizaci i případné rušení. Za účelem řízení záležitostí spojených s trestaneckými tábory vzniklo v roce 1949 speciální oddělení pod záštitou Ministerstva vnitra, ze kterého se později vytvořila přímo Správa TNP.⁷⁸

Jak bylo již výše zmíněno, v říjnu roku 1948 byl vládou přijat zákon 247/48 Sb. o *táborech nucené práce*, který měl určovat zásady příkazovacích komisí, charakterizovat potenciálně internované osoby i dále nastiňovat, jak se budou odvíjet životy těchto osob v rámci TNP i mimo ně.⁷⁹⁸⁰ Ve skutečnosti dávalo přijetí tohoto široce formulovaného zákona poúnorové komunistické vládě do rukou mocný nástroj, díky němuž bylo možno odklidit rychle a bez otázek v podstatě kohokoli bez ohledu na to, jestli spáchal přestupek nebo ne. To vše bez řádného soudu, či důkladného prošetření záležitosti. Zároveň měl stát možnost bez větších okolků zestátnit živnostenské podniky, čehož hojně využíval, a ne zřídkakdy bylo právě toto hlavním, ovšem nahlas nevysloveným důvodem internace. O zařazení do táborů nucených prací, délce pobytu i jejím případném zkrácení nebo prodloužení, rozhodovaly tříčlenné *příkazovací komise*. Tyto komise byly jmenovány Krajskými národními výbory (KNV). Jména jejich členů komise zůstávala veřejnosti nepřístupná, stejně tak jako její zasedání a zápisy ze schůzí. Mimo členů komise, popřípadě

---

⁷⁶ BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2, s. 99.

⁷⁷ ABS, f. A 8/2, inv. j. 124, sign. Bývalý prostor MV Jáchymov – nezákonnosti, Zpráva o vývoji a stavu táborů S SVS Ostrov k 1.4. 1950, s. 2.

⁷⁸ SIVOŠ, Jerguš. *Tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1948–1953. Pamäť národa* [online]. Praha, 2005, (1), 8-27 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/pamat-naroda/pamat-naroda-01-2005.pdf, s. 12

⁷⁹ Zákon ukládal možnost zbavit internovanou osobu živnostenského podniku (ten pak přirozeně propadl národní správě), nařídít vyklizení jejího bytu, nebo určit místo jejího pobytu. To vše i **po** uplynutí nařízené doby v TNP.

⁸⁰ § 4 zákona č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce.

jejich náhradníků jmenovaných též KNV, se měli možnost účastnit jednání pouze bezpečnostní referent Obecního národního výboru (ONV), zástupce Ministerstva vnitra, nebo zaměstnanci jmenovaní přímo předsedou komise, jako zapisovatel apod.⁸¹ První takováto komise zahájila svoji činnost dne 2. prosince 1948 v Praze a ještě do konce roku stihla projednat 205 „urgentních“ případů týkajících se především snah o ilegální přechod hranic.⁸² O tom, že se příkazovací komise činily svědčí to, že během roku 1949 zařadily do TNP celkem 9061 osob a hned v prvních měsících roku 1950 dalších 3567 osob, ze kterých však pouze zhruba polovina skutečně do TNP nastoupila.⁸³

Jakýsi protipól příkazovacích komisí, byly tzv. *odvolací komise*, které fungovaly pod záštitou ministerstva vnitra, a ke kterým se mohly osoby přikázané do TNP odvolat. Zpočátku byla organizace první odvolací komise zřízené pro Prahu-město poměrně chaotická a její zastoupení z dnešního pohledu přinejmenším sporné. Mimo to, že nedocházelo k pravidelným schůzím a žádosti o přezkoumání jednotlivých případů se tak masivně hromadily, tvořili v prvních měsících fungování odvolací komisi náhradníci komis příkazovacích.⁸⁴ Aby ministerstvo vnitra vneslo do konceptu odvolacích komisí pevnější řád, vydalo v dubnu roku 1949 pokyny pro odvolací řízení, které přesněji formulovalo jak vnitřní řád, postupy odvolávacího řízení, důvody k odvolání tak i celkový cíl internace osob do TNP.⁸⁵

V průběhu první poloviny roku 1950 byla funkce příkazovacích komisí vyhodnocena jako nedostatečně efektivní v „nahánění“ pracovních sil do táborů. Řešením měla být připravovaná reforma trestního a správního práva, která sice umožnila v létě roku 1950 zrušení *247/48 Sb. o TNP* a s ním i zrušení příkazovacích komisí, ovšem rozhodně se nejednalo o změnu k lepšímu.

---

⁸¹ BORÁK, Mečislav. Činnost komisí pro zařazování osob do tábora nucené práce. BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 15-106. ISBN 80-902075-4-5, s. 19.

⁸² BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2009. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-31-9, s. 23.

⁸³ ABS, f. E-1, inv. j. 25 – Situační zprávy r. 1949-1951, zpráva zde dne 13. 4. 1950

⁸⁴ BORÁK, Mečislav. Činnost komisí pro zařazování osob do tábora nucené práce. BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy 1996, s. 35.

⁸⁵ Tamtéž, s. 35.

4.2.2 Charakteristika internovaných osob

Na tomto místě je třeba připomenout, že zákon 247/48 Sb. o táborech nucené práce, na jehož základě byli občané Československa internováni do TNP, byl zákonem *preventivním*. V praxi to znamenalo, že osoba mohla být uvržena do pracovního lágru bez ohledu na to, zdali trestný čin skutečně spáchala či nikoli, a to bez řádného soudu. Pro internaci do tábora stačilo pouze podezření, že osoba mohla spáchat prohřešek proti socialistickému státu či jeho „pracujícímu lidu“. Revoluční zákon 247/4848 Sb. o táborech nucené práce tak společně se zákonem č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky vytvořil nebezpečnou zbraň v rukou totalitního režimu namířenou proti komukoli, kdo se mu znelíbil.

Dne 12. června roku 1950 se Národní shromáždění usneslo na zákoně, jehož cílem bylo zaprvé nahradit stávající zákon o TNP a zadruhé „*chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovávat k dodržování pravidel socialistického soužití*“⁸⁶ Zákon specifikoval prohřešky proti státu, a právě i díky němu se počátek padesátých let zapsal do československé historie jako období, které přineslo jedny z nejtvrdějších represí proti československým občanům.

Zákon umožňoval internaci osob do TNP ve věku od 18 do 60 let, a to na dobu od 3 měsíců do 2 let v závislosti na závažnosti prohřešku.⁸⁷ Osazenstvo TNP tak mělo skutečně pestré složení; od šmelinářů, přes zlodějčky až po protistranické „živly“ organizující se proti socialistickému státu. Ministerstvo vnitra i orgány, kterým správa TNP příslušela se oháněly vysvětlením, že pobyt v táborech nucené práce není trestem (proto není třeba soudu), ale jedná se o prostředek k převýchově potenciálně státu i jedincům nebezpečných občanů. Z tohoto důvodu se také osoby, kterým byl pobyt nařízen neoznačovaly jako „trestanci“ ale jako „chovanci“ a to jednak proto, že neproběhl soud, ale také proto, že jak již bylo výše zmíněno, pobyt v TNP nebyl formálně považován za trest.

4.2.3 Speciální útvar Jestřáb jako ostraha „na uranu“

Dne 5. dubna 1945 byl Národní frontou schválen tzv. *Košický vládní program*, jehož přijetí jen stvrdilo budoucí politickou orientaci Československého státu směrem na Východ. Právě zde, v Košicích se mimo jiné jednalo o reorganizaci bezpečnostních složek, kterých

---

⁸⁶ Zákon č. 88/1950 Sb. trestní zákon správní.

⁸⁷ BĀRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha: 2017, s. 14.

bylo zapotřebí k udržení pořádku a bezpečnosti ve vnukajícím státu. Dne 17. dubna byl přijat návrh ministra vnitra Václava Noska na reorganizaci bezpečnostního aparátu, a právě v tomto návrhu můžeme najít kořeny organizace *Národní bezpečnostní služby* (N.B.S), jen o pár měsíců později přejmenované na *Sbor národní bezpečnosti* (SNB).⁸⁸ Poté, co se v únoru roku 1948 komunistická vláda chopila moci, došlo k masovému propouštění původních zaměstnanců SNB, přičemž řada z nich působila ještě v řadách československého četnictva před reorganizací bezpečnostního aparátu. Většina z nich byla propuštěna na základě ideologické nespolehlivosti. Na jejich místa poté byli dosazeni ideologicky vhodnější kandidáti, nebo možná mladší a tvárnější osoby, které si mohla strana převychovat k obrazu svému.⁸⁹ Právě SNB měla za úkol vyhledávat a odchyťávat „provinilce“ proti státu, a tak i potenciální nucené pracovní síly následně komisemi zařazovaných do TNP. „Esenbáci“ měli od 1. července roku 1948 na starost také ostrahu táborů.⁹⁰ Konkrétně za tímto účelem vznikl na základě výnosu Ministerstva vnitra 1. února 1949 v rámci SNB útvar *Jestřáb* s velitelstvím sídlícím v Jáchymově.⁹¹ Hlavním úkolem útvaru Jestřáb byla ochrana hranic tábora, nikoli však jeho zabezpečení uvnitř. Mezi další povinnosti útvaru patřil také dohled nad transporty chovanců a pronásledování osob pokoušejících se z TNP uniknout.

Jak se síť pracovních táborů rozrůstala, posiloval i útvar Jestřáb, a to dokonce do té míry, že koncem roku 1952 čítal celkem 2 480 příslušníků.⁹²

4.2.4 Stagnace a zánik TNP

Na přelomu let 1949 a 1950 se správa jáchymovských dolů potýkala s trvalým nedostatkem pracovních sil i se přes veškeré úsilí, které tomuto problému československá

---

⁸⁸ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950: se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. *Sborník Archivu Ministerstva vnitra* [online]. 2003, 1(1), 68-108 [cit. 2021-5-24]. ISSN 2336-1387. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/sbornik1.pdf>, s. 68.

⁸⁹ BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019, s. 119.

⁹⁰ SIVOŠ, Jerguš. Náčrt organizace bezpečnostních složek na Jáchymovsku v letech 1946-1959. PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 179-208. ISBN 978-80-87912-98-0, s. 179.

⁹¹ ŠEDIVÝ, Zdeněk F. *Uranový gulag: jáchymovské peklo*. 2., dopl. vyd. Brno: MOBA, 2005. ISBN 80-243-1822-9, s. 25.

⁹² BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9, s. 376.

vláda a příkazovací komise věnovaly. Internace osob do TNP totiž byla možná jen v rozmezí od tří měsíců do dvou let, jak už bylo uvedeno v předchozí kapitole, což s sebou přinášelo neustálé obměňování osazenstva táborů a s tím spojenou potřebu neustále vydávat další a další příkazy o odvolání osob k nuceným pracím. Síť pracovních lágrů byla navíc pojata „ve velikém“ a nabízela možnost internovat až 13 350 osob, z čehož však byla koncem roku 1949 naplněna sotva polovina.⁹³ Současně také probíhaly pokusy o systémovou reformu TNP, která si kladla za cíl sjednotit táborový systém spojený s dobýváním uranové rudy pod hlavičku Stanice SVS Ostrov.⁹⁴ Bylo proto rozhodnuto o likvidaci několika menších TNP, ze kterých byli vězni následně distribuováni buď do sběrných táborů jako byl například ten ve Svatém Jáně pod Skalou v okrese Beroun, nebo v případě těch fyzicky zdatnějších přímo do Jáchymova nebo Příbrami. V následujících měsících pak byly menší tábory systematicky likvidovány s cílem přesunout co největší množství pracovních sil do velkých uranových táborů. V první polovině roku 1950 tak došlo k úplnému uzavření hned několika táborů v Čechách. Byly jimi tábory ve: *Stárkově* (leden 1950), oba tábory v *Českých Budějovicích* (únor 1950) a následně pak tábor na *Kladně-Dubí* a *Dolním Jiřetíně* (březen 1950).⁹⁵ Během roku 1951 nastalo období, které můžeme označit za rychlou likvidační vlnu táborů nucené práce, která se nakonec dostavila i do Jáchymova a Příbrami. V období od ledna do dubna 1951 byly postupně rušeny i uranové lágry ve formě TNP v těchto oblastech. Postupně byly zrušeny tábory *Nikolaj*, *Vršek* a *Plavno*.⁹⁶ Vězni ze zrušených jáchymovských táborů byli pak povětšinou přesunuti do příbramského prostoru, kde se v této době stal jakýmsi centrálním bodem systému TNP tábor *Vojna*. Ke dni 20. 7. 1951 však došlo i na zrušení TNP *Vojna* u Příbrami a chovanci byli rozděleni do táborů v *Novákách* a *Všebořicích*.⁹⁷

4.3 Nápravně pracovní tábory (1949-1961)

Po komunistickém převratu v roce 1948 se počítalo s vyšší produkcí adeptů vhodných „k nápravě“, díky nově nastolené tuhé politické perzekuci v Československu a plánované akci T-43. Internované osoby měl režim v plánu využívat právě k nuceným pracím zejména

---

⁹³ JANÁK, Dušan. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 135-281. ISBN 80-902075-4-5, s. 168.

⁹⁴ BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. *Moderní dějiny* (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-938-6, s. 39.

⁹⁵ Tamtéž, s. 169.

⁹⁶ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 40.

⁹⁷ BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha 2008, s. 39.

---

pak k těm spojeným s těžbou uranu, neboť Sovětský svaz již od roku 1946 volal po navýšení objemů vytěžené rudy. Síť nápravně pracovních táborů (NPT) začala vnikat téměř souběžně s tábory nucených prací (TNP). Na rozdíl od nich, sem však mohly být osoby přikázány k dlouhým desítkám let vězení spojených s tvrdou prací na uranových dolech, což se ukázalo jako zdaleka perspektivnější než práce chovanců v TNP, kteří se mohli být umístěni pouze po dobu maximálně dvou let.⁹⁸

F. Bártík ve své knize *Nad krajinou slz a radiace*, jež pro mě byla výchozím zdrojem pro tuto kapitolu, rozděluje období existence NPT na československém území na tři etapy mezi lety 1949 až 1961⁹⁹, neboť poukazuje na fakt, že v rámci těchto etap se podmínky vnitřních i vnějších struktur v táborech značně lišily a nelze je tudíž srovnávat. Současně můžeme NPT také rozdělit dle způsobu jejich vzniku na dva typy; prvním typem jsou NPT, které vznikly souběžně s TNP. Druhým typem jsou ty NPT, které byly vytvořeny v místech původních TNP po jejich zrušení na počátku padesátých let. Do prvního typu řadíme jáchymovské NPT *Mariánská, Eliáš, Rovnost, Svornost, Bratrství a Vykmanov*, jehož přesnou kategorizaci však stále obestírají diskuze, o kterých si je možno přečíst v následující kapitole. Za příklady druhého výše zmíněného typu můžeme jmenovat NPT *Nikolaj a Vršek* (později *Barbora*) v jáchymovské oblasti a dále pak tábor *Vojna* na Příbramsku.¹⁰⁰

---

⁹⁸ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 17.

⁹⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 17-28.

KAPITOLA 5:

CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH TNP

V OBLASTI JÁCHYMOVSKA A PŘÍBRAMSKA

Sít' táborů nucených prací a posléze pak nápravně pracovních táborů, byla jedním z nejsilnějších nástrojů poúnorové perzekuce, jehož hrozba se snášela na lid Československa v následujících letech. Plány na zbudování sítě TNP za účelem těžby uranu, který měl po druhé světové válce zcela výsadní postavení, a to nejen v rámci československo-sovětských vztahů, se začaly rýsovat záhy po únorovém převratu. Důvod byl zřejmý – nejen, že díky zařízením jako byly plánované TNP bylo možné těžít uran, aniž by stát musel vynakládat vysoké částky na řádné zaplacení kvalifikovaných pracovních sil, ale bylo sem též možné bez prodlení odsunout režimu nepohodlné i jemu potenciálně nebezpečné osoby.

Stát se hnal za co nejefektivnějšími metodami dobývání uranu, což je možné spatřit takřka ve všech bodech existence táborů. TNP, které byly fyzicky zřizovány od roku 1949 na základě zákona č. 247/1948 *Sb. o táborech nucené práce* byly budovány především v místech původních sběrných táborů pro německé zajatce. Podmínky v nich byly takřka ve všech případech otřesné a chovanci neměli jinou možnost než se spokojit se sotva snesitelným životním minimem. Jejich mzdy navíc sotva překračovaly částku, kterou bylo třeba vyplatit jejich rodinám a zaplatit za ubytování a tamní nuznou stravu.¹⁰¹ Mimo otrocké práce na uranových šachtách, které často ani zdaleka nesplňovaly bezpečnostní podmínky práce, byli chovanci též vystaveni tvrdému životu v horách v ubikacích, které těmto podmínkám nebyly přizpůsobeny. Když přičteme psychický nátlak běžný v těchto převýchovných zařízeních a šikanu, kterou si internované osoby především ty, které byly internovány z politických důvodů a které byly drženy v zařízeních společně s osobami odsouzenými za kriminální činy musely projít, skládá se nám dohromady obraz teroru, který byl pro chovance TNP denním chlebem.

---

¹⁰¹ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha 2009, s. 166.

5.1 Jáchymovsko

5.1.1 Vršek – Barbora

TNP s příhodným názvem Vršek¹⁰², vznikl dne 3. října 1949 a byl vystavěn v místě původního tábora pro zajaté vojáky wehrmachtu.¹⁰³ V prvních měsících po svém zřízení plnil funkci sběrného TNP, nicméně tuto funkci později převzal tábor Vykmanov.¹⁰⁴ Tábor, později známý pod názvem Barbora, byl aktivním TNP až do dubna 1951, kdy ukončil svou činnost. Lze ho tak považovat za nejdéle fungující zařízení tohoto typu v jáchymovské oblasti.¹⁰⁵ Jen o pár měsíců později, v létě tohoto roku, zde byl namísto TNP zřízen NPT, který následně fungoval až do března roku 1957.¹⁰⁶ Můžeme si tedy všimnout, že tábor Vršek byl ukázkovým příkladem zařízení, jež prošlo všemi vývojovými fázemi vězeňského systému, které byly spojeny s nucenou prací.

V zařízení bylo původně možno internovat až 350 osob, ovšem následně bylo celkovou kapacitu tábora nutno navýšit až na 1000 míst.¹⁰⁷ Ačkoli kapacita TNP Vršek byla skutečně velká, je nutno konstatovat, že životní podmínky zde byly žalostné. Nejen, že s vysokou nadmořskou výškou byly spojeny silné poryvy větru, čemuž ubytovací zařízení nebyla uzpůsobena, ale také bylo například v červenci roku 1950, tedy po více jak půl roce aktivního provozu tábora, shledáno, že zde chybí umývárna.¹⁰⁸ Podmínky zde byly dokonce tak otřesné, že František Šedivý ve své knize *Legie živých* přirovnává TNP Barbora k sovětským gulagům: „Vedle prvního baráku nezbytný kulturák a za ním dál korekce, spíše betonový bunkr s chodbou uprostřed a dvěma celami na každé straně. Samozřejmě bez vytápění. Světlo pronikalo do cely malým oknem u stropu, celoročně postrádajícím jakékoli vysklení. Cely měly ještě jednu zvláštnost. Na straně byly upevněny jakési konzole. Vězeň, vržený do této hladomorny, obdržel buď jedno, dvě, nebo tři prkna, která v noci položil na úchyty, a na

---

¹⁰² Jedná se totiž o tábor položený v nejvyšší nadmořské výšce – kolem 1000 m. n. m.

¹⁰³ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-200-2977-5, s. 86.

¹⁰⁴ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 129.

¹⁰⁵ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha 2009, s. 112.

¹⁰⁶ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 48.

¹⁰⁷ ¹⁰⁷ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha 2009, s.112.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 112-113.

---

nich potom spal. Spánek na jediném prkně byl prakticky nemožný. Kolik prken obdržel, záleželo na libovůli službu konajícího bachaře, případně kápa.“¹⁰⁹

5.1.2 Nikolaj

TNP Nikolaj byl stejně tak jako Vršek založen na místě původního zajateckého tábora. Poté, co ho roku 1949 opustili poslední zajatci, byl od 1. září 1950 využíván jako TNP, ovšem jen do července 1951, kdy bylo jeho úřední označení změněno na NPT.¹¹⁰ Tábor původně vznikl jako pobočka TNP Vršek – Barbora. V průběhu svého fungování se však osamostatnil. Co se týče kapacity zařízení, jednalo se zpočátku o tábor spíše menší – ke dni 31. srpna 1950, tedy dni před oficiálním zahájením činnosti, je zde doloženo 79 chovanců.¹¹¹ Následně se ale rozrůstal společně s potřebou internování politických vězňů. Chovanci ubytovaní v tomto zařízení byly využívány k pracím na šachtě Nikolaj, která se nacházela přímo v areálu a současně také na šachtě Eduard, která však byla vzdálena necelý kilometr od tábora a bylo tak třeba chovance dopravovat autobusem.¹¹² O tom, jak proces přepravy vězňů na šachtu Eduard probíhal píše F. Bártík: „*Jedna směna, tj. sedmdesát až sto padesát mužů, nastoupila v pěticích, řady i zástupy těsně semknuté. Tento živý balík omotali bachaři ocelovým lankem asi 6 mm silným a konce lana opatřené okem zamkly k sobě visacím zámkem. Krajníci v pochodovém tvaru museli přidržovat lano, které se jim nemilosrdně zařezávalo do těla.*“¹¹³

Další kuriozitou o TNP (následně NPT) Nikolaj je fakt, že zde byli současně drženi, jak političtí vězni, tak skutečné kriminální živly potrestány za závažné přestupky proti právu. Této skutečnosti si bylo vedení tábora v čele s poručíkem Šambergerem dobře vědomo, a v podstatě to byla skutečnost vítaná, neboť jí šlo využít k systematickému šikanování politických vězňů.¹¹⁴

---

¹⁰⁹ ŠEDIVÝ, František. *Legie živých, aneb, Jáchymovské peklo*. 2. rozšířené vyd. Praha: EVA – Milan Nevole, 2008. ISBN 978-80-254-5534-0, s. 86.

¹¹⁰ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 53.

¹¹¹ ABS, f. E 3/3, TNP Jáchymov-Nikolaj.

¹¹² ŠEDIVÝ, František. *Legie živých, aneb, Jáchymovské peklo*. 2. rozšířené vyd. Praha: EVA – Milan Nevole, 2008. ISBN 978-80-254-5534-0, s. 71.

¹¹³ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 53.

¹¹⁴ ŠEDIVÝ, František. *Legie živých, aneb, Jáchymovské peklo*. Praha 2008, s. 73.

5.1.3 Plavno

Stejně tak jako tábor Nikolaj, byl i TNP Plavno zpočátku odnoží tábora Vršek, který se postupem času stal samostatnou jednotkou.¹¹⁵ Svou činnost oficiálně zahájil dne 15. září 1950, nicméně již před oficiálním otevřením tábora se zde nacházeli chovanci, kteří sami budovali zdejší ubikace.¹¹⁶ Zařízení mělo mít kapacitu až pro 300 internovaných. TNP Jáchymov-Plavno byl zrušen ke dni 15. září 1950.¹¹⁷

5.1.4 Vykmanov

Již na podzim roku 1948 bylo rozhodnuto o založení TNP v Horním Žďáru (později označovaný jako Vykmanov), který měl pojmut kapacitu až 1000 osob.¹¹⁸ Tábor měl být zřízen dne 15. října 1949 a společně s TNP Vršek měl tak být prvním TNP na území Československa. Poté co měla být TNP Vršek odňata funkce sběrného tábora, měl tento úkol od roku 1950 převzít právě tento tábor.¹¹⁹

O existenci TNP Vykmanov se dodnes vede řada spekulací. Ačkoli je díky správám z roku 1948 skutečně možné potvrdit plány na zřízení TNP v této oblasti, není možné jasně určit, zdali se jednalo o TNP nebo NPT. K. Kaplan, jehož dílo v této oblasti považujeme za zcela zásadní, se o táboru Vykmanov jasně zmiňuje jako o táboru nucené práce.¹²⁰ Na druhé straně F. Bártík¹²¹¹²² i F. Šedivý¹²³, jejichž dílu se při hlubším studiu tématu též zcela nepochybně nelze vyhnout, rozlišují dva tábory v této oblasti a těmi jsou *Vykmanov I* a *Vykmanov II*.

---

¹¹⁵ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha 2019, s. 70.

¹¹⁶ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha 2009, s. 117.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 70.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 144.

¹¹⁹ KAPLAN, Karel: Tábory nucené práce v Československu 1948 až 1954. In: Sešity Ústavu pro soudobé dějiny 3. Praha: R, 1992. ISBN: ISBN 80-85270-06-4, s. 129.

¹²⁰ KAPLAN, Karel: Tábory nucené práce v Československu 1948 až 1954. Praha 1992, s. 129.

¹²¹ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2017. ISBN 978-80-86621-36-4.

¹²² BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2009. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-31-9.

¹²³ ŠEDIVÝ, František. *Legie živých, aneb, Jáchymovské peklo*. 2. rozšířené vyd. Praha: EVA – Milan Nevele, 2008. ISBN 978-80-254-5534-0, s. 86.

Z literatury F. Bártíka i F. Šedivého lze vyvodit, že pokud by se v této oblasti skutečně nacházel TNP byl by jím právě tábor Vykmanov I. Zatímco však Bártík i tábor Vykmanov I označuje přímo za NPT, Šedivý, přestože popisuje zdejší podmínky i režim a též se drží rozdělení tábora Vykmanov I a Vykmanov II, o přesné klasifikaci tábora Vykmanov I se v rámci soustavy komunistických internačních zařízení nezmiňuje. Zajímavé je, že podle Bártíka se chyby ve věci kategorizování tábora nacházely už v několika dobových spisech, kde je NPT Vykmanov (dle Bártíka) mylně označen za TNP a je tudíž možné, že na základě těchto chyb ve správách označuje K. Kaplan Vykmanov za TNP.

5.2 Příbramsko

5.2.1 Vojna

TNP Vojna byl založen dne 22. listopadu 1949 a byl tak prvním zařízením tohoto typu v příbramské oblasti. Tábor byl zřízen v místě původního tábora pro válečné německé zajatce, kteří sem byli převezeni již v roce 1947 a podíleli se na jeho výstavbě.¹²⁴ Do tohoto TNP byli řazeni výhradně chovanci „skupiny A“, to znamená ti zdraví a fyzicky zdatní, kteří byli schopni fyzicky náročné a dlouhé práce v uranových šachtách. Ačkoli měl tábor poměrně vysokou ubytovací kapacitu, uvádí se, že zde bylo možno internovat až 350 chovanců, ovšem toto číslo bylo již záhy po otevření tábora překročeno, což vedlo k přelidnění a celkovému zhoršení životních podmínek chovanců.¹²⁵ Tábor se skládal z osmi obytných baráků, skladu, ošetřovny, kuchyně, šatny a umývárny. Zdejší specialitou byl tzv. „bunkr“ užívaný jako „korekční zařízení“ – jinými slovy vězení v rámci TNP.¹²⁶ Jednalo se chladnou černou místnost s betonovými zdmi bez oken zapečetěnou železnými vraty na petlici, kam byli vězni umístováni v případě nekázně.

Na samotném konci roku 1949, dne 31. prosince se stala událost, která se do československé historie zapsala jako největší vzpoura spojená s hromadným pokusem o únik od vniku TNP. Stalo se tak poté, co byla částí vězňů odepřena slíbená dovolená na Nový rok. Přestože se jednalo o největší nepokoj v historii TNP a neposlušnost několika vězňů byla ukončena střelbou (nutno zmínit, že tato střelba byla výstražného charakteru a nikdo

---

¹²⁴ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2328-5, s. 136.

¹²⁵ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha 2019, s. 189.

¹²⁶ BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 92.

neutržil zranění) byla i tak potlačena za krátký čas v rámci několika minut. Chovanci na Vojně byli pak následujícího dne potrestáni celodenním odepřením stravy a intenzivním fyzickým cvičením.¹²⁷

Stejně tak, jako řada dalších táborů nucených prací i TNP Vojna se nakonec přeměnil v NTP.

5.2.2 Brod

Stejně tak jako v případě jáchymovských TNP měl i hlavní příbramský tábor Vojna svůj pobočný tábor a tím byl TNP Příbram-Brod. První správy o brodské pobočce Vojny pocházejí ze začátku června roku 1950 a udávají, že zařízení mělo mít možnost pojmout až 300 chovanců, z čehož bylo obsazeno zhruba 250 míst. Ke dni 1. července 1950 došlo k osamostatnění brodské pobočky na samostatný TNP.¹²⁸

Zajímavý incident odsouzení velitele tábora TNP Brod Jaroslava Matějky popisuje F. Bártík na základě správ o personální situaci ostrahy tábora uložených v Archivu bezpečnostních složek v Praze: *“Byl jsem si vědom, jak jsem zklamal důvěru pracujícího lidu ČSR, jímž jsem byl postaven do řad příslušníků SNB, proto, abych důsledně hájil zájmy pracující třídy. Namísto toho jsem podlehl reakčním řečem některých chovanců TNP, s jejich politickými názory jsem souhlasil a došel jsem tak daleko, že jsem se těšil na okamžik, kdy společně s nimi budu vítat na našem území armádu USA.”*¹²⁹ Matějka byl dne 13. ledna 1951 zadržen StB a následně v listopadu téhož roku odsouzen k jednomu roku odnětí svobody.

TNP Brod byl stejně tak jako řada dalších zrušen v rámci likvidační vlny na počátku 50. let. Konkrétně byl zrušen ke dni 20. ledna 1951 a internované osoby byly neprodleně převezeny do tábora Vojna.¹³⁰

---

¹²⁷ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha 2014, s. 145-149.

¹²⁸ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha 2009, s. 191.

¹²⁹ Tamtéž, s. 191-196.

¹³⁰ JANÁK, Dušan. *Tábory nucené práce 1948-1954*. BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSL 948-1954*. Šenov u Ostravy 1996, s. 173.

KAPITOLA 6:

URAN A JADERNÁ ENERGETIKA

ČESKOSLOVENSKA

V létě roku 1951 přešla zredukovaná síť táborů nucených prací pod správu Ministerstva spravedlnosti, což s sebou přineslo i vlnu podmínečně propuštěných v průběhu tohoto roku.¹³¹ Tou dobou se v Československu nacházelo posledních osm TNP, z čehož byly čtyři v Čechách a čtyři na Slovensku. Zařízení se též nově označovala jako tzv. *přechodná nápravná zařízení*, s čímž bylo spojeno i nové označení internovaných osob – nově se totiž v souvislosti s těmito osobami mělo užívat označení „vězni“, přesto se však lze v archivních spisech i nadále setkat spíše s již vžitým označením „chovanci“.¹³²

Od podzimu roku 1953 probíhala finální likvidace sítě těchto zařízení. Vyvrcholením tohoto procesu byla amnestie nového československého prezidenta Antonína Zápotockého ze dne 4. května 1953, která se týkala i odsouzených na základě zákona 165/195 Sb., *na ochranu míru*, podle něhož zde byla držena celá řada politických vězňů.¹³³ V souvislosti s roky 1954 a 1955 můžeme mluvit o závěrečné etapě existence trestaneckých táborů v oblasti Jáchymovska za účelem těžby uranu, s čímž také souvisí konec fungování národního podniku Jáchymovské doly v podobě, v jaké byl představován doposud. K poslednímu dni roku 1959 pak kompletně zanikla síť táborů jako taková, a zbývající tábory byly začleněny *do Krajské správy MV Karlovy Vary a Krajskou správu MV Praha*. Posledním fungujícím táborem, který ukončil svou činnost spojenou s těžbou až roku 1986,

---

¹³¹ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava 2002, s. 131.

¹³² JANÁK, Dušan. *Tábory nucené práce 1948-1954*. BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSL 948-1954*. Šenov u Ostravy 1996, s. 178.

¹³³ Tamtéž, s. 178-179.

byl tábor *Bytíz* na Příbramsku, který vničil v květnu 1953.¹³⁴ Zařízení v podstatě funguje dodnes jako Věznice Příbram.¹³⁵

Ačkoli těžba uranu byla i nadále v rámci mezinárodních vztahů aktuální, význam *hromadění* této radioaktivní rudy, jakožto strategické komodity spojené především s výrobou atomové bomby, začal ubývat na významu. To ostatně potvrzuje i fakt, že na přelomu 50. a 60. let se Sovětský svaz začal postupně stahovat ze správy n. p. Jáchymovské doly. Na sklonku 50. let začala totiž nabídka uranu pomalu ale jistě převyšovat poptávku, což vedlo ke značnému poklesu jeho ceny. To bylo pro československou ekonomiku obávanou, a nakonec také naplněnou a dodnes přesně nevyčíslenou hrozbou.¹³⁶ Současné však tato skutečnost vedla k urychlenému hledání způsobu mírového využití uranových rud a jako východisko se nabízelo investování do rychle se rozvíjejícího odvětví jaderné energetiky.

Kořeny nukleárního výzkumu můžeme hledat již v první polovině 20. století.¹³⁷ Československo ostatně v tomto ohledu nijak nezaostávalo, ba naopak, již krátce po skončení První světové války byl díky jáchymovskému smolinci v roce 1919 zbudován v Praze *Radiologický ústav*.¹³⁸ Výzkum využití jaderného štěpení pro „mírové účely“ se začal rozvíjet v podstatě souběžně s jeho výzkumem pro „účely strategické“, o čemž svědčí i fakt, že byl hned záhy po druhé světové válce v listopadu roku 1946 Českou akademií věd zbudován *Ústav pro atomovou fyziku*, který byl v roce 1952 přidružen do soustavy vědeckých pracovišť ČSAV jakožto *Laboratoř nukleární fyziky ČSAV*.¹³⁹ Zlomovým bodem ve výzkumu využití uranu pro neválečné účely se stal rok 1955, kdy byla dne 23. dubna přijata *Dohoda o poskytnutí pomoci Československé republice v rozvoji výzkumu fyziky atomového jádra a využití jaderné energie pro potřeby národního hospodářství Svazem*

---

¹³⁴ BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací tresty pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze 2019, s. 734-735.

¹³⁵ BĀRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. Praha 2017, s. 93.

¹³⁶ KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993, s. 66-67

¹³⁷ KAŠČEJEV, Vladimír Petrovič, Valentin LEVADNYJ a Eduard WILD. *Jadrová energia: minulosť, súčasnosť a budúcnosť*. Bratislava: Alfa, 1990. Edícia energetickej literatúry. ISBN 80-05-00605-5, s. 10-11.

¹³⁸ TĚŠÍNSKÁ, Emilie a Emil KUNZ. *Z historie radiační ochrany v ČR*. DRÁBKOVÁ, Alena. *Historie radiační ochrany v ČR: 10 let Státního ústavu radiační ochrany 1995-2005*. Praha: Státní ústav radiační ochrany, 2006, s. 9-49. ISBN 80-239-6594-8, s. 10.

¹³⁹ VOBECKÝ, Miloslav. *Ústav pro atomovou fyziku ČAVU. Akademický bulletin – Oficiální časopis Akademie věd ČR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/09/06/atom.html>.

---

*sovětských socialistických republik.*¹⁴⁰ I touto dohodou Sovětský svaz opět sledoval své mocenské zájmy – nabízel Československu sdílení odborných zkušeností s atomovým výzkumem, ale zároveň si drobný stát ve středu Evropy, který byl však v této věci díky bohatým zásobám uranu nezanedbatelným spojencem, těsněji přivazoval k sobě.

V souvislosti s přijetím Dohody z dubna roku 1955, započalo v Československu intenzivní budování odvětví jaderné energetiky. Na základě dalších jednání se Sovětským Svazem bylo rozhodnuto o zřízení první „pokusné“ jaderné elektrárny v Československu, označované jako A-1, v Jaslovských Bohunicích na Slovensku.¹⁴¹ Po jejím spuštění bylo využíváno domácích, v této době již zejména příbramských, zásob uranu. Jadernou elektrárnu A-1 poznamenala v době jejího fungování hned dvě neštěstí, a to v rozestupu v podstatě jen několika měsíců od sebe. Jednalo se o dvě havárie jaderného reaktoru v letech 1976 a 1977.¹⁴² Nikoho jistě nepřekvapí, že ani tyto události, přičemž první z nich ukončila dva lidské životy, byly po dlouhé roky komunistickou vládou veřejnosti zatajovány. Pokud můžeme v těchto smutných událostech najít alespoň drobné pozitivum, jedná se pak o proces legislativních změn spojených s jadernou bezpečností a její kontrolou, který vyvrcholil roku 1984 přijetím zákona č. 28/1984 Sb., o výkonu státního dozoru nad jadernou bezpečností jaderných zařízení a vytyčil tak meze dalšímu vývoji jaderné energetiky v Československu.

---

¹⁴⁰ JUNGK, Robert. *Atomový stát: (Od pokroku k nelidskosti)*. Brno: Děti Země, 1994. ISBN 80-901355-5-2, s. 5.

¹⁴¹ VOBECKÝ, Miloslav. Ústav pro atomovou fyziku ČAVU. *Akademický bulletin – Oficiální časopis Akademie věd ČR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/09/06/atom.html>.

¹⁴² TĚŠÍNSKÁ, Emilie a Emil KUNZ. Z historie radiační ochrany v ČR. DRÁBKOVÁ, Alena. *Historie radiační ochrany v ČR: 10 let Státního ústavu radiační ochrany 1995-2005*. Praha 2006, s. 36.

KAPITOLA 7:

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřuje na téma budování sítě táborů nucených prací za účelem těžby uranu, jež se stal ve druhé polovině 50. let klíčovou strategickou surovinou na mezinárodním trhu. Na toto rozsáhlé a místy snad i obtížně přehledné téma, byla již v minulosti publikována celá řada děl a bylo na něj nahlíženo skrze perspektivu historickou, právní, archeologickou i environmentální. Tato práce si za cíl vytyčila zasazení tématu do širšího kontextu v rámci mezinárodních vztahů zaměřených především na československo-sovětské vztahy, které se do budování systému internačních táborů v Československu ve druhé polovině 50. a počátku 60. let zcela zásadně promítly. Právě smíšená československo-sovětská komise, zřízena na základě tajné dohody o exportu uranu do SSSR z listopadu roku 1945, totiž hrála významnou roli v utváření kolosu spojeným s nucenými pracemi za účelem jeho těžby.

Vzhledem k mineralogické bohatosti i zdejší tradici spojené s těžbou cenných rud se přirozenými centry vzniku táborů nucených prací staly oblasti Jáchymovska a Příbramska. Tábory nucených prací zde totiž v drtivé většině vznikaly v těsné blízkosti těžebních šachet v místech původních zajateckých táborů. V lepších případech se tábory před příjezdem prvních chovanců dočkaly drobnějších revitalizací, v horších pak nikoli. Ani tyto úpravy však obvykle nedopomohly zdejšímu osazenstvu k důstojným životním podmínkám po dobu internace. Ačkoli tato práce není primárně zaměřena na životní standardy v táborech nucených prací, lze i přes to mezi řádky zřetelně číst obrovskou nespravedlnost vůči jedincům, jež se vládnoucímu komunistickému režimu jakkoli znelíbili.

Ačkoli se předkládaná kvalifikační práce pokouší o vytvoření komplexního vhledu do dané problematiky, je na tomto místě nutno konstatovat, že v rámci zvoleného tématu jsem ve své práci došla k řadě otazníků. Jako příklady nejasností lze uvést například doposud neurčitý celkový počet TNP na Československém území, spekulativní kategorizace tábora Vykmanov, nebo další osudy československého uranu nahromaděného Sovětským svazem. Věřím, že témata by mohla posloužit jako námět k hlubšímu bádání.

KAPITOLA 8:

RESUMÉ

This bachelor thesis investigates the network of forced labour camps associated mainly with uranium mining in Czechoslovakia in the late 1940s and early 1950s. The first part of this work is focused on the political background tightly connected to international relationship between Czechoslovakia and the Soviet Union after World War II. Right after the war ended, the competition for nuclear superiority between the Soviet Union and the United States of America begun. As a result, uranium became the key strategic commodity on international markets and therefore the uranium from Czechoslovakia found its importance.

On the 23rd of November 1945, Czechoslovakia signed a secret agreement about the export of uranium to the USSR in exchange for scientific and technological support of the uranium mining industry. This agreement opened the gate for building a network of forced labour camps and on this issue, the second part of this work is targeted. The following part presents a list of specific camps in the areas of Jachymov and Příbram and briefly describes them. The last chapter of this bachelor thesis is focused on the nuclear power in Czechoslovakia connected to uranium in late 1950s.

REFERENCE

Literatura

- BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-938-6.
- BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2009. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-31-9.
- BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2328-5.
- BÁRTÍK, František. *Nad krajinou slz a radiace*. [Praha]: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2017. ISBN 978-80-86621-36-4.
- BAUER, Zdeněk. *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo: trestanecké tábory na Jáchymovsku a exemplární pranýřovací testy pro odpírače těžby uranové rudy*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2019. ISBN 978-80-905864-8-2.
- BENEŠ, Edvard. *Paměti*. 5. vyd. Praha: Naše vojsko, 2004. ISBN 80-206-0709-9.
- BISCHOF, Anna. Politické cíle a praktické důsledky těžby uranové rudy v Jáchymově po druhé světové válce. In: PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 95-105. ISBN 978-80-87912-98-0.
- BOČEK, Karel. *Ani gram uranu okupantům!* Praha: Akropolis, 2005. ISBN 80-7304-060-3.
- BORÁK, Mečislav, JANÁK, Dušan. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-4-5.
- BROD, Toman. *Osudný omyl Edvarda Beneše: 1939-1948: československá cesta do sovětského područí*. Vyd. 2., upr. (v Akademii v tomto svazku 1.). Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0971-x.
- BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9.
- HOLLOWAY, David. *Stalin a bomba: Sovětský svaz a jaderná energie 1939-1956*. Praha: Academia, 2008. Stíny. ISBN 978-80-200-1642-3.
- JANÁK, Dušan. Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954. In: BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-4-5.

- JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80-86224-34-1.
- JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století: s jáchymovskými osobnostmi a první báňskou školou: Georgius Agricola, Johannes Mathesius, Lazar Ercker*. Plzeň: G2 studio, 2008. ISBN 978-80-903893-2-8.
- JUNGK, Robert. *Atomový stát: (Od pokroku k nelidskosti)*. Brno: Děti Země, 1994. ISBN 80-901355-5-2.
- KAPLAN, Karel: *Tábory nucené práce v Československu 1948 až 1954*. In: Sešity Ústavu pro soudobé dějiny 3. Praha: R, 1992. ISBN 80-85270-06-4.
- KAPLAN, Karel. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993. ISBN 80-901234-2-2.
- KAŠPAR, Pavel a HORÁK, Vladimír. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. ISBN 978-80-7296-068-2.
- KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu – od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-074-1.
- LEPKA, František. *Český uran 1945-2002: neznámé hospodářské a politické souvislosti*. Liberec: Knihy 555, 2003. Fakta a fámy. ISBN 80-86660-05-2.
- KAŠČEJEV, Vladimír Petrovič, LEVADNYJ, Valentin a WILD, Eduard. *Jadrová energia: minulost, současnost a budoucnost*. Bratislava: Alfa, 1990. Edícia energetickej literatúry. ISBN 80-05-00605-5.
- NĚMEČEK, Jan. *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 9788072862375.
- PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-200-2977-5.
- PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha: Český geologický ústav, 1998. Práce Českého geologického ústavu. ISBN 80-7075-261-0.
- ŘEHÁČEK, Karel. Obyvatelstvo německé národnosti Jáchymovska po roce 1945. In: PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 43-59. ISBN 978-80-87912-98-0.
- SEIDLEROVÁ, Irena a SEIDLER, Jan. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky, 2007. Práce z dějin techniky a přírodních věd. ISBN 978-80-7037-170-1.

SIVOŠ, Jerguš. *Náčrt organizace bezpečnostních složek na Jáchymovsku v letech 1946-1959*. PINEROVÁ, Klára, ed. *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 179-208. ISBN 978-80-87912-98-0.

ŠEDIVÝ, František. *Legie živých, aneb, Jáchymovské peklo*. 2. rozšířené vyd. Praha: EVA – Milan Nevole, 2008. ISBN 978-80-254-5534-0.

ŠEDIVÝ, Zdeněk F. *Uranový gulag: jáchymovské peklo*. 2., dopl. vyd. Brno: MOBA, 2005. ISBN 80-243-1822-9.

TĚŠÍNSKÁ, Emilie a KUNZ, Emil. *Z historie radiační ochrany v ČR*. DRÁBKOVÁ, Alena. *Historie radiační ochrany v ČR: 10 let Státního ústavu radiační ochrany 1995-2005*. Praha: Státní ústav radiační ochrany, 2006, s. 9-49. ISBN 80-239-6594-8.

Zdroje dostupné online

BÖSS, Otto. *Deutsche Kriegsgefangene im Uranbergbau von Sankt Joachimsthal (Jáchymov) 1945–1950. Bohemia: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* [online]. 1972, **15**(7), 384-406 [cit. 2021-5-24]. ISSN 0523-8587. Dostupné z: <https://doi.org/10.18447/BoZ-1972-2035>.

BROŽEK, Vlastimil, DUŠEK, Bohuslav a kol. *Příspěvek k historii těžby a zpracování českého uranu* [online]. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v, [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/mKqo7>.

Historie města Jáchymov [online]. Jáchymov, 2014, [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://mestojachymov.cz/historie/d-1026>.

HLOUŠEK, Jan. *Jáchymov: Joachimsthal: Jáchymov, horský urbanistický skvost, který o návštěvníky nestojí*. [online]. Jáchymov, 2011 [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://1url.cz/6Kqo8>.

Jáchymov: Nejstarší radonové lázně na světě. *Lázně Jáchymov* [online]. Jáchymov, 2019 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: https://laznejachymov.cz/Public/novinky/2019/Jachymov_panel2nahled.pdf

JANČÍK, Drahomír. Vývoz československého uranu do Sovětského svazu 1946-1959. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. Praha, 2007, 1. prosince 2007, **15**(7), 194-208 [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/MKqNM>.

KVAPILOVÁ, Iva. *Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950: se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku*. Sborník Archivu Ministerstva vnitra [online]. 2003, **1**(1), 68-108 [cit. 2021-5-24]. ISSN 2336-1387. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/sbornik1.pdf>

SIVOŠ, Jerguš. *Tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1948–1953. Pamät národa* [online]. Praha, 2005, (1), 8-27 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/pamat-naroda/pamat-naroda-01-2005.pdf,

---

TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989: Těžba a prodej československého uranu v éře komunismu* [online]. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 1999 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/qKqo5>.

VOBECKÝ, Miloslav. Ústav pro atomovou fyziku ČAVU. *Akademický bulletin – Oficiální časopis Akademie věd ČR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/09/06/atom.html>.

Prameny

ABS – Archiv bezpečnostních složek.

ABS, f. A 8/2, inv. j. 124, sign. Bývalý prostor MV Jáchymov – nezákonnosti, Zpráva o vývoji a stavu táborů S SVS Ostrov k 1.4. 1950.

ABS, f. E-1, inv. j. 25 – Situační zprávy r. 1949-1951, zpráva zde dne 13. 4. 1950.

ABS, f. E 3/3, TNP Jáchymov-Nikolaj.